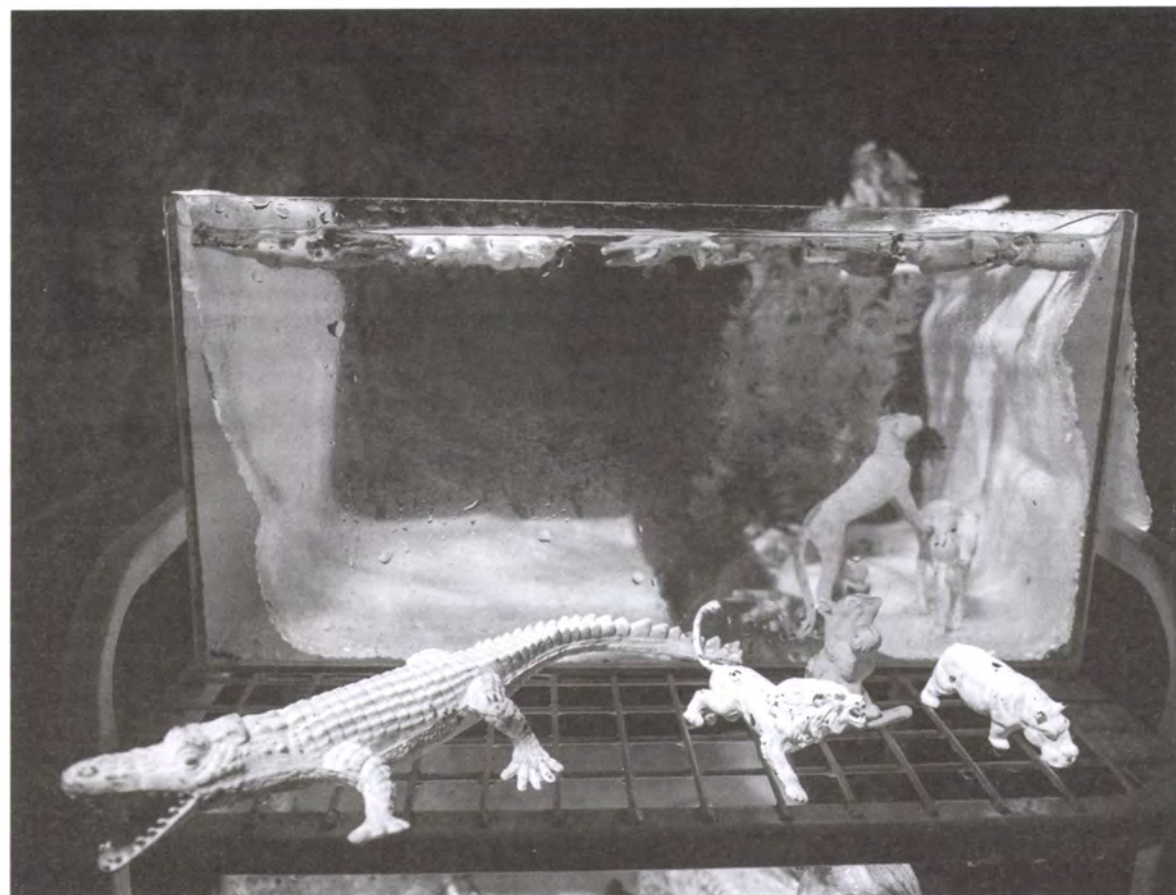

Lapszámunk 1., 3–5., 7–12., 14., 15. és 17. oldalait Boros Viola Az Öröklét álma címmel a szentendrei Art Capital 2019 keretében nyílt kiállításának anyagával illusztráltuk.

FRIED ISTVÁN

Szigetlét és vágy a boldog szigetekre

„Mindenki sziget.”
(Tandori Dezső)

Nincs talán az európai gondolkodás (és irodalom) történetében sűrűbben emlegetett, műbe foglaltabb jelkép és helyszín, mint a néven nevezett, átvitt értelemben használt, sokjelentésű SZIGET. Az antikvitástól napjainkig megtaláljuk a politikai jellegű, állameszményként körülírt létezés tereként, ugyanúgy fölleljük a hajótörés, az elkülönítettség, a vágy és a csábítás, az elvonatkoztatottság és a működő országgépzet művészetekből, különösképpen az irodalomból visszaköszönő látomása és megvalósulása alakzataként. A sziget: mesés világ, a sziget: nem-hely (utópia), a sziget: a száműzetésben otthon, kalandozás során halálistennő lakta hely, varázslat és álom egy

valaha létezett, elképzelt, megsemmisült világról. A SZIGET: a védő-óvó természet látható formája, a SZIGET: a száműzetés az emberi társadalomból. A sziget „irodalomtörténete” egymásra épülő, egymás ellenében készült, lírai, epikai és drámai művek egymásmellettsége, emberi alaptulajdonságok cselekvéssé és cselekménnyé alakított történéseinek sokfélesége; minden korok sziget-képzetének művészetekbe vetülése.

A magyar nyelvben első előfordulása 1055-re tehető, így legrégebbi szókincsünk darabja, feltehetőleg a szeg-szig (szöglet, csúcs, kiszögelés) jelentésű alapszavakra vezethető vissza.

>>>>> folytatás a 16. oldalon

A. E. Baconsky,
Demeter Zsuzsa,
Gellu Naum,
Horváth Benji,
Karácsonyi Zsolt,
Márton Evelin,
Murányi Sándor Olivér,
Németh Szabolcs Előd,
Papp Attila Zsolt,
Szakács István Péter,
Ughy Szabina és
Vincze Ferenc
írásai a SZIGET-ről.

Szálanger
Balázs 361°

m

Pál-Lukács Zsófia:

„NINCS ÜZENET
A MÁNAK?”

/21

Isola 34

mottó: „a dicsőség nem vigasz” – én.

0.

Volt egyszer egy sziget. Az egész világon, csak az az egy. A szigeten szépséges dombok és hegyek, kráterek, magas csúcsok és mély szakadékok. A hegyek derekán erdőségek, és körös-körül a tenger haragos, más-kor szelíd kékje csillogott, és rózsaszínű rododendronok nőttek lankás dombjain, és hosszú szárú füvek és fekete tulipánok, és nád, és kender, és más növények. És élt ott mindenféle csúszómászó és mindenféle két-éltű és emlős, madarak és rovarok garmadája. És béke volt, habár nem tudott erről senki, a béke észrevétlenül lapult valahol a szigeten és aztán örök feledésbe merült.

A sziget széthasadt, kisebb és nagyobb részek szakadtak le belőle, és szétszóródtak a világóceánban, amelynek akkor még nem volt neve.

Az ősszigetet, ahol a legenda szerint béke volt, mindenki a maga módján elsiratta és siratja máig is, de mindhiába, mert úgy tűnik, az ember inkább háborúra, mint békére termett.

Titokban mindenki szeretne egy szigetet, amely csakis az övé, ahová azt enged be, akit akar, amikor akarja, és ahol egy-maga dönthet sorsa felől.

Szigetre többféleképpen szert lehet tenni. Örökölhettek egyet vagy többet is. Vásárolhatunk, ha van mivel. Vagy megelégedhünk azzal, hogy *nyelvszigetlakók* vagyunk, ez egy igen furcsa állapot, amelyről megoszlanak a vélemények. Van, aki azt állítja, hogy ez rossz, végünk van. Mások azt mondják, hogy ez nem jó, de nem is rossz, csak a megnevezés pocsék, folyton valami szószban úszó étel jut eszükbe róla, ők enklávnak mondják, az tudományosabban hangzik. És van, aki rezignáltan törődik bele abba, hogy ez a világ rendje, merthogy előbb-utóbb minden feledésbe merül, még a legendák is.

1.

Nem nagy sziget ez, éppen csak elférünk rajta.

Nekem azt mondták, hogy óriási, szinte határtalan.

Minden bizonnyal tévedtek, vagy nem erről a mi szigetünkről beszéltek Önnek. Kár volt idefáradnia.

Azt is mondták, lakói vendégszerető, barátságos népek.

Mondom, hogy nem mirőlunk van szó. Félreértés az egész. Menjen innen Isten hírével.

Isten hírével?

Ha nem tetszik, hát menjen csak úgy, ahogy jött. És ne nézzen vissza, megárvhat.

2.

Kis csónakokban és lélekvesztőkben evezünk. Óceánjárókkal, páncélozott és jégtörő hajókkal haladunk. Meghódítunk és leigázunk mindent, ami utunkba kerül. A szigeteket saját képünkre formáljuk, kiépítjük, leromboljuk, újranevesítjük, sivatagosítjuk tetszés szerint. Tesszük mindezt azért, hogy míg itt vagyunk, gyönyörködhessünk ben-

nük, vagy hasznot húzzunk, netán örökre eladósodjunk.

Utódaink akkor is marakodni fognak, hogyha nem hagyunk rájuk semmit.

De fűz minket örök reménység ahhoz is, hogy az a bizonyos béke-, tej-, méz-, szelíd-sziget mégis valóságos és elérhető. Délutánonként papírhajókat hajtogatunk és útjukra bocsátjuk őket vékony ereken, és hiszünk abban, hogy valóban kiérnek majd a nyílt tengerre, és eljuthatnak valahová, egy másik földre, és hogy ott valaki kifogja az üzenetünket, és tudni fog rólunk.

Szigetet szigetre halmozunk, ha egymásra rakhatnánk őket, felérnénk az űrbe, melyet hasztalan próbálunk hódítani vagy szelídíteni. Az űr közömbös irányunkban.

Egy szigetről álmódva, ahol békében elférnénk mindannyian, ahol méz és tej és szelídség lenne, sodródunk, a legtöbbször öntudatlanul. Sziget, az nem lesz sehol.

Nincs, ahol kikötni errefelé, a végtelen víztükör bölcsőnk és koporsónk. Születés és halál között lebegés az életünk. És hullámlás, és tajtékzó szököár.

3.

Konok természetem van, elismerem. Mint minden szigetlakónak. Tudják, egy sziget, kicsi, nagy vagy közepes, állandó támadásoknak van kitéve. Soha sem lehet tudni, ki vet reá szemet és kívánja meg olyannyira birtoklását, hogy hajlandó ezért akár véres csatákat is vívni. A szigetlakó lehet látszólag könnyelmű, ám higgyék el, állandóan védelmi stratégiákon agyal, és gondolatban kővel hajigál minden betolakodót. Miért teszi ezt? Kénytelen ezt tenni. Nem tehet másként. Fogadhatja persze őket örömmel és szeretettel, alázattal, félelemmel, meghunyászkodva. Függhet számtalan szigeten kívüli erőtől, de lehet független is, attól függ. Az idegenek, bármennyire kedvesek is lennének, mindig új betegségeket hoznak. És messze még az az idő, amikor az emberiség immunrendszere képes lesz olyannyira összehangolódni, hogy ne pusztuljunk bele idegen kórságokba. Az alkalmas idő eljön persze, de arra nekünk már se hírünk, sem hamvunk, és az is lehet, nem porrá leszünk, hanem vízzé válva vegyülünk össze az óceánnal, ha elsüllyedünk. Vagy lesz belőlünk beláthatatlan és élettelen sivatag, ha a víz visszahúzódik vagy eltűnik teljesen a bolygóról. Ez éppen annyira lehetséges, mint az, hogy új szigetek emelkedjenek ki a vízből itt vagy ott, akárhol. Minden lehetséges, de akaratunktól függetlenek azok az erők, amelyek az ilyesféle dolgokat rendezik. A szigetlakók mind tudják ezt, mert ezzel a tudással születnek, mint ahogy mindannyian születünk valamivel, amit jobb híján tudásnak nevezünk, mert az ösztön rosszul hangzik, és mert mi fennen hangoztatjuk, az ember, az nem ösztönlény.

4.

Körülvesznek engem a... körülvesznek – dúdolta a frissen megözvegyült, és dúdolta, mert az ég madarai hallhatták esetleg, a süketnéma sírásók csak a bölintését várják, és leeresztik a koporsót a gödörbe. A gyermekek puhány és gyűlevész serege házi tenisz bajnokságot játszik, azt hiszik szegények, a gondtalanság és a jólét örök és végtelen. Fel sem tűnt nekik, hogy apjuk eltávozott az élők sorából, pedig a koporsót bevitték, majd kihozták a házból, és egy

bánatos öszvér poroszkált vele igen lassan. Ők csak adogattak végeérhetetlen szettekbe bonyolódva, nyakalva hideg italokat, és bőgetve hangszórók garmadáját, és szívta porokat és pörögtek tovább, míg az öszvér a nyikorgó szekeret kihúzta a hegyoldal teraszos részére, a szőlőtőkék közelébe. Az özvegy úgy saccolta, ez az oldal mindenképpen az övé marad, ha kell, kész harcolni is érte.

Az özvegy vérmes nőszemély, makrancos természet. Szereti a bort, szereti a szőlőt, nem bánja, ha kapálni kell és gondozni a girbegurba tőkéket, görnyedni és a melegtől félig megbolondulni, és nagy esőktől elnehézült ruhában dagonyázni a sárban, nem bánja mindezt. A sziget az övé, az övé volt mindig, de lám, osztozkodnia kell rajta nem-sokára, és azon kénytelen tünődni, hogy egy fél sziget még sziget-e vagy sem.

A szőlőtőkék illatoztak, és ő a döntés meghozatalát későbbre halasztotta. Átadta magát az önfeledt öröme, arcát a nap felé fordítva beszívta a sós levegőt, és hallgatta az ütemesen csattogó csákányt és a csendülő lapátot.

Végre eljött a nap, és eltemette az ő urát, uralma tehát megkezdődhet. A sírt fent a hegyoldalban ásatta, hogyha arra vetemedne valamikor, hogy meglátogassa, szép legyen a kilátás. Miután a földmérők befejezték a munkát, és meghatározzák a sziget középvonalát, magas kerítést épít oda, és ha szükséges, öblöket és szirteket hasít ketté, és tányéraknákat helyez el a partvidéken, hogy aki átlép, pusztuljon el azonnal. Más újítást nem tervez a szigetre, jól van minden, ahogy van. Neki a roskadozó palota, a gyermekeknek a tenispálya és a télikert, mely értelmetlen itt, ahol soha nincsen tél.

A szigeten élő állatokról azt gondolja, ha nagyon akarják, megszokják az új módot és az új határokat. A kerítés azért van, hogy mindenki a saját térfelén jöjjön és menjen, ahová csak kíván, ha már így hozta a sors. Az özvegy remélte, gyermekei, akiktől, íme, kerítéssel választja el magát, megújítja majd az egyhangúságot, és önként elköltöznek valahová. Akkor talán vágat valahol egy ajtót, és néha átsétál a túloldalra. Ha meg nem mennek el, ő majd jobbnál-jobb elméleteket gyárthat arról, hogy egy fél sziget sziget-e vagy sem. Háborítatlanul gondolkozhat ezen halála napjáig, vagy még azon is túl.

5.

Volt egyszer egy sziget. Az egész világon csak az az egy.

A sziget széthasadt, kisebb és nagyobb részek szakadtak le belőle, és szétszóródtak a világóceánban, amelynek akkor még nem volt neve.

Van, aki rezignáltan törődik bele abba, hogy ez a világ rendje, előbb-utóbb minden feledésbe merül, még a legendák is.

Utódaink akkor is marakodni fognak, hogyha nem hagyunk rájuk semmit.

Messze még az az idő, amikor az emberi immunrendszere képes lesz olyannyira összehangolódni, hogy ne pusztuljunk bele idegen kórságokba.

Nem nagy sziget ez, éppen csak elférünk rajta.

Nincs ahol kikötni errefelé, a végtelen víztükör bölcsőnk és koporsónk. Születés és halál között lebegés az életünk. És hullámlás, és tajtékzó szököár.

ad eundum in spectaculum

Szigetvilágok. Ellenének

Emelj, emelj, dicső reménytelenség, szigetelt szavak el ne hagyjatok,
tisztuljanak a vezetékek is, induljanak belső áramlatok,
trópusokon és sivatagon át is, vezessetek a hajnal vonaláig,
ti éjszakák szemében tündöklő régi szirtek.

Sellők, szirének, tűnő szótagok, törjétek át a perc partvonalát,
örökletes időm el hadd felejtsem, emelj, eressz hullámozó indulat.
Átírt szavaknak árterületéig kergesse hajló hangom angyalérc,
vérem kehelyben új utakra leljen, hajóm haját ha űr lebegtetí.

Hamis halak dobozba rejtve élnek, te bonts ki engem; mint szabad,
szóródó szív, ki él, de nem személy már, utaztasson a tenger illata.
Ráják raját figyelje színtelen szén, a parthiánytól kiégő szemem,
szilárd helyek helyett te tarts velem, te mozdulat lezárhatatlan íve.

Pihenjek el a kóbor vonalakban, rezgésbe rejtve hordjam át magam,
hullámozó fény hintája tartsa testem, üres valóság el nem dobott palackja.
Vagy mégis járjam tenger főnyét, a másik tájból, hogyha átsugároz?
Míg végleg fel nem sebzik talpamat a kontinens szilánk-utópiái...?

PAPP ATTILA ZSOLT

Szigetváros

„Mert végesek vagyunk, és ezért az elutasítás Velencéből végérvényesnek tűnik, hátrahagyni annyi, mint örökre elhagyni.”

(Jozsif Brodskij)

(Velence nem a szerelemé)

Velencébe azért kell elmenni,
hogy elhagyjuk egymást. Nem a nászút,
a szerelmesek óvatlansága
illik ide, hanem a szorongás,
hogy ki bír tovább talpon maradni
a salétromszínű enyészeten.
Hogy elváljon végre, ki tartozik
a lassan hódító víztükrökhöz
s kié a kövek magányossága.
Velence nem a szerelmeseké,
csak emlékeztet a szerelemre.
Nem a nappali pompa, hanem a
hónapos szobák halott nyugalma
a késő esti áradás előtt,
amikor utak ágaznak el, majd

találkoznak újra, fojtott hangok,
a szatén fekete suhogása –
elrejt, elnyeli Velence fényét.
És minden, ami mozdul, a másik
mozdulatait tükrözi vissza
ebben az örökös elhagyásban.

(Julie Christie a Szent Márk téren, Vogue, 1973)

Csak az árnyék a holt kövön,
elfogy a nap, a hold köszön.

A csuklya alól feldereng
az arc, mögötte árterek.

Vizesárok a szem alatt,
vulkáni kráterek, tavak

kihalt medrében világít.
Valaha egy asszony állt itt,

az oszlopoknál, és végül
elment az árnyéka nélkül.

Hiányából összerakják
a San Marco őszi napját.

(A holtak szigete)

Velencében kétszer hal meg az ember.
Egyszer meghal rendesen, ahogy szoktak
a halandók. De akkor már rég halott.
Abban a percben, hogy a szigetváros
földjére lépett, feloldódott a kék
enyészeten, mint salétrom a campók
kövén, és levegő lett, történelem,
emlékké vált már saját életében.
És egyszeriben minden olyan távol
került, akár a hold: észlelhető, de
valószerűtlen. Csak egy csónak, ami
úszik San Michele szigete felé
az éjszakában, temetni a holtan
fogant elmúlni-nem-tudókat, Brodskij
vagy Ezra Pound mellé, mindentől távol,
mint a hold vagy ez a város, ahol még
a halál is halálósabb, mint máshol.

Rév

Úgy érzem, hogy jobb ember lettem melletted – visszhangoztak Gregorban saját szavai, ahogy zötyögött az autó a foltozott országúton. Pista felhúzta a hang-erőt. Az ajtókba épített hangszórók baszsusa egyesült a kis Fiat zötykölődésével, és Mick Jenkins elkezdte prédikációját. Drink more water... or you might die.

En is – visszhangoztak Gregorban Sára szavai. Nagy esőket hozott a tavasz, élénk zölden világított erdő-mező a júniusi délutánban. Megint arra gondolt, hogy el kéne hagyni a várost. Water more important than the gold/ People for the gold...

– Akkor veletek mi van most? Hallottam, hogy külön költöztetek... szakítottatok? – vette be Pista a kanyart. Gregor megborzongott. Meg se tudta volna számolni, hányszor hallotta az elmúlt hetekben szinte szóról szóra ugyanezt a kérdést. – De nem muszáj beszélni róla. Tekerhetsz egy dzsoját is – tette hozzá gyorsan Pista.

– Jó ötlet – morogta Gregor. Elővette a kindle-t, majd a hastáskából a hozzávalókat. Némán feltekerte a kartoncsigát, kihúzta a rollpapírt. Kézzel felaprította a kindle sötét képernyőjén a zöldet, fel-fel-nézett közben a suhanó erdőkre. Vékony réteg dohányt szórt a papírra. Pista megpróbált kielőzni egy kamiont. Utolsó pillanatban mondott le róla, visszazökkenetek, a másik sávon elsuhant mellettük pár autó. Gregor leszórta a dohányt a felaprított zölddel, majd újabb vékony réteg dohányt szórt rá, megigazította a csigát, felemelte a kindle-ről a papírral együtt, a két végétől fogva, feltekerte, megnyalta és leütögette, közben Pistának sikerült előzni, utolsó pillanatban ért vissza a sávra, szinte frontálisan ütköztek. Gregor arra gondolt, jó poén lenne meghalni pont most, aztán arra, hogy azért mégsem lenne annyira jó. Elhadart magát.

>>>>> folytatás a 4. oldalon

ban egy imát. *Te, aki Vagy, ha vagy, Nagy Szellem, Isten, mert minek nevezzélek, ha úgyse tudlak megnevezni rendesen, kérlek, őrizd meg minket, két ezredváltó örültet az örült utakon. Izé, köszönöm. És bocsí mindenért.* Meggyújtotta a dzsót. *Perception is a mothafuckin' pill, you a liar,* kontrázott Jenkins.

– Nincs semmi igazából... – mondta nyögve, majd kifújta a füstöt. – Nem szakítottunk, úgy értem.

– Szünet?

– Valami olyasmi. De anyám jobban agódik, mint én. Érted.

– Hát... nem igazán... – nevetett Pista – Nem sokat ért az átlagember abból, amit ti ketten csináltok.

– Te aztán tényleg átlagember vagy, Istvánkám – nevetett Gregor is.

– Oké, oké, elfogadom. De akkor magyarázd el a magamfajta, szerény asztalos-dj-drogdílernek, mi is van veletek. Persze csak akkor, ha méltónak talál rá őrocksztársága, a nagy Gregor, a narcisztikus Kafka, a csótányból lett szépfiú, aki már csak rutinból szorong, hogy beavasson kapcsolati titkaiba.

– Merem remélni, hogy ennél azért én is átlagosabb vagyok – vigyorgott Gregor, majd átadta a dzsoját, és hozzátette: – Nem tudom. Persze, be vagyok szarva. De nem úgy...

– Mint? – vette be a kanyart, köhögött Pista.

Gregor megköszörülte a torkát: – Mint tíz éve... Jól van, megpróbálom elmagyarázni, bár még én se értem rendesen – tulajdonképpen ez is a lényeg, hogy nem értem, de nem baj. Ezúttal nem baj. Én már egy éve érzem, hogy megint változáson megyek át. Kiszolgáltatottnak érzem magam, gyengének, tanácstalannak, csúszik ki alólam a talaj, egyre többször, egyre gyakrabban. Amikor tíz éve hasonlókat éltem meg, totál begolyóztam tőle. Be voltam szarva, nem értettem, és rohadtul kikészített, hogy kiesnek a dolgok a kezeim közül. Nem bírtam elviselni, hogy nem értem, mi van, és nem értem magamat sem. Hogy nem tudok a helyzetek magaslatán állni. És nem tudtam elfogadni sem, nem olyannak akartam látni magam, amilyen voltam, nem akartam látni, amiben voltam. Nem akartam tudomásul venni a csúnyát, ami ott volt bennem, és eluralkodott rajtam. Eluralkodott rajtam a pánik és az örület. Emberek között, a nagyvárosban éltem, a magam szigetén, amit én teremtettem, vergődtem és menekültem. Félttem az óceántól, nem álmaimban folyton elborította a nagyvárost. Félttem a szigettől, attól, ami a barlangok mélyén alszik. Úgy tűnt, vadállattá fogok változni. Évekbe került, amíg elfogadtam a csúnyát, és megtanultam együttműködni magammal, aztán további évekbe, amíg megtanultam hosszútávon is együttműködni magammal. Megtanultam értékelni a szigetet. Kultiválni. És hajókat építeni. Kibékülni az óceánnal is. Befogadni az árvizeket. Megfigyelni más szigeteket. Továbbra is dolgozom mindezen, de most már úgy látom, hogy mindig is dolgozni fogok magamon. Vagy amíg élek. Meg akartam változtatni az életem, és sikerült meg-

tennem. Nem egy nap alatt, hanem tíz év alatt, de egy éjszaka alatt dőlt el, hat évvel ezelőtt, hogy ezt választom. A változást. Az együttműködést. A kultiválást. A türelmet. Szóval nincs baj, csak fogalmam sincs, mi jön még, vagy ha van fogalmam, az se tiszta, és be vagyok szarva. Nem félek tőle, hogy megint megőrülök, de nem tudom, mitől eshetek még pofára. Vagy ha pofára esek, fel tudok-e még kelni. Szeretném hinni, hogy fel. De senki nem lát mindent. A saját szigetét se, akkor se, ha már ismeri a barlangokat, és a mélyben lakó szörnyeket is elringatta már. Ha dzsungele minden fáját és vadát a nevének szólítja, akkor se.

– Haver, szerintem téged szívből gyűlölné a Kafka – morogta Pista. A dzsoja közben visszakerült Gregorhoz, és kialudt a kezében. – Vagy rettegne tőled. De nem hinné egy szavadat se. És már megint stoppolod a cigit.

– Bocsi – meggyújtotta, és átadta Pistának a dzsót. Kétoldalt dombok sorakoztak, gyümölcsösök és borpincék, takaros kis házak repültek előre vagy hátra a semmibe. Mick Jenkins tovább prédikált a Fiat ajtajából. *I ain't never been a loner! Although I feel like Jonah in the ocean! Conversations with the big fish...*

– Na de hol is tartottam...?

– Valahol ott, hogy hütlének lettek hozzád a szavak, meg hogy nincs semmi baj, csak kiszolgáltatott vagy, gyenge, csúszik ki a lábad alól a talaj, be vagy szarva, nem értesz semmit, és valamiféle misztikus szigeten élsz, amit te találtál ki, és még Pénteked sincs, hogy győzzön a humanizmus, vagy a hétvége legalább – adta át a cigit Pista.

– Ja, valami ilyesmi – nevetett Gregor.

– Aha, akkor már mindent értek – vigyorgott Pista. – De hogy jön ide a kapcsolatod, te narcisztikus csótány?

– Szóval... tíz éve...

– Uramisten... – legyintett Pista, és kilépett két kamiont. Egyikből katonák, másikkól tehenek néztek le rájuk bambán.

– Várd ki a végét. Tehát tíz éve kiakadtam tőle, most rendesen élvezem, hogy

változok. Nem vagyok úgy beszarva tőle, hogy csúszik ki alólam a talaj. Egyszerre izgat és félek tőle, hogy mi jön ezután. Kíváncsi vagyok. Nem ragaszkodom úgy a biztonságomhoz. Átalakulóban van ez a sziget. Más szelek jönnek, más viharok, máshogy hullámszik az óceán. Nyitott vagyok és alázatos inkább, mint dühös és riadt. Állok elébe. Ez vagyok én.

– Egy állat vagy, haver. Folytasd csak, már úgyis el lett pazarolva a cigi a hülye monológodra.

– A lényeg, hogy most egyedül kell lennem. Csak nem voltam biztos benne. De megbeszéltünk mindent. Sárának is hasonló dolgai vannak. Kell neki is egy kis egyedüllét a saját szigetével. Sára is fel akarja kicsit fedezni Sárát. Nagyon szeretjük egymást. Annnyira, hogy bevállaljuk ezt a szünetet. Nem tudom, mi lesz. De ez most fontosabb mindennél. Az én szigetem, és az övé. Szóval minden jó, és minden bizonytalan.

– Halleluja, révbé értünk! – csapott a kormányra Pista. – Gregorkának el kell mesélni az élete történetét, mielőtt elmond valami értelmeset... És itt is vagyunk – tette hozzá, és felhajtott a földútra.

Hangin' on for dear life! For the love of the money! Hangin' on for dear life! Don't that shit sound funny?! Hangin' on for dear life! For the love of the gold! Hangin' on for dear life! Don't that shit feel cold? – ahogy közeledtek a parti helyszínéhez, egyre hangosabban szólt a kinti sound system basszusa, amíg lassacskán teljesen elnyomta Mick Jenkins kántálását, és Pista kikapcsolta a lejátszót. Elhagytak néhány dombot, az erdőszélen haladtak, majd át az erdőn, míg egy tisztáson feltáruult előttük az erdei rave-parti, egy hangos, színes, eufóriával körbelengett sziget. Addigra kész volt a következő dzsoja is. Pista gyújtotta meg („Ezt én kezdem el, nehogy megint rázendíts egy hőseposzra!”), miután leparkolt, és kiszálltak a Fiatból.

Hangin' on for dear life... – visszhangzott Gregorban.

A sziget

Úgy mondják, kiváltságos és legendák övezte hely volt a sziget. Kiváltságos emberek jártak oda, kiváltságosabbak, mint a Cementlapokhoz, pláne a Hétfákhoz. Mert bár a Cementlapokhoz sem akárhik jártak, azért a sziget az mégis más volt. Legendás és kiváltságos.

A Cementlapoknál gyűlt össze nyaranta a város összes magára valamit adó kispolgára. Azt is mesélik, hogy a Cementlapok a magyarok fürdőhelye volt, bocsánat, a kispolgári magyaroké, oda más nem mehetett. Hétköznapi délutánonként vagy hétvégente megtelt az a néhány cementlap heverésző, strandtáskában sört, bort, vodkát és rántott húst hozó polgárokkal, akik a legutóbbi divat szerint öltöztek, még a fürdőruhát illetően is. Aki a Cementlapokhoz járt, az büszke volt: ott feszített legújabb és duzzadó fecskéjében, virág- vagy éppen párdumintás melltartójában, a férfiak büszkén simogatták kockás hasukat vagy sörhasként gömbölyödő tekintélyüket, a nők egészfenekes, de a melltartóval harmonizáló bugyiban, vagy fekete, az egész feneket mutató tangában feszítettek. Ez utóbbiak néha melltartó nélkül, csodájukra járt az egész telep, gyakran még a csónakkölcsönző forgalma is azért nőtt meg, hogy a csónakkal kivezve ne a partról, hanem egyenesen a folyó felől tudják megbámulni az égnek meredő mellbimbókat.

A munkásoknak itt helye nem volt, kinézték őket, bár nem is nagyon igyekeztek itt megtelepedni, sokkal inkább a fél- vagy inkább kilométernyi távolságban lévő Hétfákhoz jártak fürdeni és napozni. Rossz nyelvek szerint azért kellett nekik feljebb fürdőzni, hogy a Sárpatak és Szentgyörgy környékén vízben hűsölő tehéncsordák komótosan felele úszó lepényeit testjükkel felfogják és szétoszlassák, így a Cementlapoknál fürdőző kispolgárság már nem részesült a természet e palacsintaszerű örömeiben. A Hétfák idővel eltűnedeztek, és már csak két fekete nyár maradt mutatóban, de a munkásság és a város lakossága nem nevezte át a helyet, még akkor sem, mikor már egyetlen fa sem maradt. Itt már nem üveges sört, hanem műanyagflakonos literes sört ittak a népek, pungában hozott házibort, és a tehetősebbek tüzet raktak a bokrok tövében, hogy miccet süssenek az árnyékban. Itt már román szót is hallott az ember, ha arra járt, nagyobb volt az egyenlőség, mint a Cementlapoknál, bár itt is a fecske és párdumintás melltartó – vagy főként annak hiánya – volt a vagányság és gájnerség fokmérője. Bár azt hiszem, azóta ezek a szavak is kimentek a forgalomból, ahogy a Cementlapok és a Hétfák is.

És ott volt a sziget, az volt az igazi gájnerség. A Cementlapoktól a Hétfák felé tartva bal kéz felől, valahol félúton volt a komp. Kézi meghajtású, talán egyetlen kisebb autót elbíró alkatosság, melyet az öreg révkalauz kezel, és kérésre átvitt a szigetről a partra a vendégeikért. Az előre egyeztetett vendégeikért.

A sziget közepén, a fák és bokrok takarásában helyezkedett el a pártüdülő, pár szoba, közösségi terek, ahol jól megérdemelten szórakozhattak a megfáradt pártkatonák és ezek gyermekei. A pártembereknek, idősebbek lévén, kicsit macerás volt átjárni a szigetre, de éppen serdülő gyermekeik annál nagyobb lendülettel vetették magukat bele a biliárdasztallal, táncparkettel és egyébekkel felszerelt szigeti éjszakába. Már amennyiben a révész átkalauzolta őket a túlsó partra. Mert mindenki nem jöhetett be, csupán azok a kiválasztottak, akik hitelt érdemlően igazolni tudták pártkatonai származásukat.

Nos, ez volt a sziget, a kiváltságosabbak szórakozóhelye. Az öreg Gálos révész ott lakott családjával a főépület mögötti, gazdaságinak nevezett építmény pár szobájában, és az egész évet a szigeten töltötte. Ő volt a párt Robinsonja, azzal a különbséggel, hogy amikor akart, simán átkompozott a folyón, hogy feltöltse a raktárakat eséllyel és természetesen kellő mennyiségű vodkával, konyakkal és cujkával. Mert vodka, konyak és cujka nélkül nem volt mulatság, és ha a pártemberek pártgyermekei otthon netalántán a készletek hiányosságára panaszkodnak, veszélybe került volna az öreg Gálos jól jövedelmező munkája, megélhetése és nem utolsósorban lakhatása.

Emellett azt is tudni illik, ha már így a sziget szóba került, hogy az italozás mellett egyéb miatt is megnőtt egy adott pillanatban a sziget forgalma. Egyre gyakrabban kellett általmenni az öreg Gálosnak a túlpartra, hogy áthozza a szórakozni vágyókat, és főként azokat, akik nem inni, inkább enni szerettek volna a lassacskán elhíresült Gálos-pecsenyéből. A tányérra két szelet porhanyósra főzött, majd lesütött hús közé ecetes tárkony levében puhára párolt csicsókát tettek, és az egészet megszórták két, szalonán megpirított, majd vékony csíkokra aprított nyúlfüllel. Ízlett a kiválasztottaknak az eledel, szép kis hasznat húzott belőle az öreg Gálos, már akkor előre gondolt a rosszabb időkre, mikor leáldozik majd a párt ideje, és egyéb foglalatosság után kell nézni majd.

Csak azt nem tudta senki, hogy milyen húsból készült a Gálos-pecsenye. Erős találgatások folytak, egyesek még fogadásokat is kötöttek, és az orrvadászaton lőtt szarvas combjától egészen az illegálisan behozott szürkemarhahúsig széles volt a skála, de a legközelebb talán az járt az igazsághoz, aki az akkoriban nagy népszerűségnek örvendő nutriát sejtette a tányérra tett húsból.

Ugyanis a révész lakhelyeül szolgáló gazdasági épület mögött 50-100 méternyire húzódtott a szigetet körülvevő vékonyka, pár méternyi széles folyóág, s amint azt azon az egyszeri alkalommal, mikor a szigeten jártam, az öreg Gálos megosztotta velem, a bokrok alatt nagyobbacska ketrecek lapultak. Odabent a rácsok mögött hódok úszkáltak fel-alá a szűk helyen, valahol fent a hegyvidéken fogta be, és itt, a bokrok takarásában tenyészttette őket az öreg, hogy a megfelelő alkalmakkor le-levágjon egyet, meglepje ezzel a szigetre látogatók népes táborát. Beszélni kell hozzájuk, mondta Gálos, és leült a partra egy megkorhadott deszkájú padra. Ha beszélsz hozzájuk és utána erősen figyelsz, néha megszólalnak, a lényegesebb kérdésekre mindig van válaszuk, folytatta a révész, sőt, mivel egyre kisebb az úszásigényük, leginkább a ritka, de annál valósebb beszélgetésben teljesednek ki. Az a baj, tette még hozzá, hogy nemcsak beszélni tanultak meg, hanem egyre kisebbek is lettek, alig elég két-három személyre egy hód.

A szigetre látogatók közül senki sem tudott a ketrecekéről egészen a legutóbbi időkig. Azonban mikor a pártemberek világa látszólag leáldozott, egy éjszaka valaki szabadon engedte a hódokat. Állítólag egy részük megindult lefelé a folyón, a másik részük meg felfelé, hogy megkeressék őseik hajdani otthonát. Az öreg Gálos másnap reggel, mikor a Cementlapok és a Hétfák törzsközsége beúszott a szigetre, csak az üres ketrecek bámulta megvénült padjáról, és valamiféle apró testű, kis úszásigényű hegyi hódokról motyogott. Senki sem vette komolyan, mivel végre mindenki használhatta a kifakult szövetű biliárdasztalt és a megkopott táncparkettet.

A.E. BACONSKY

A sziget művészei

Artiștii din insulă

I.

Régről mesélték, hogy a parttól távolabb, a várossal egyvonásban, ahol éltem, madárlakta, erdős sziget található, a tengersivatag afféle oázisa, sziklák, hullámok gyűrűjében. Úgy hírezt, festők, szobrászok élnek ott visszavonult, csendes életet ecsetjeik, vésőik körében, és a művészetén kívül egyébire semmi gondjuk.

Gyakran irigyeltem sorsukat, amit magamban mindig szépen kiszíneztem, s az ilyen álmódosítások után a magam gyártotta vágyképeken föllelkesülve rendszerint szentül eltökéltem, hogy odaindulok, hajtott a sosem látott és nagyszerűnek gondolt világ képzele.

Ám teltek a napok, s a tervezett utazás mind távolabbinak, mind valóságosabbnak tűnt, mint az afféle tervek általában, melyek csak arra jók, hogy későbbi sajnálkozásunkat táplálják. Képtelen voltam elhatározni magam. Lépteim képtelenek voltak a jól ismert utak hálójából kiszabadulni. A megszokott utak láncait csak nagy néha ráztam le, hiszen ezek tartották össze a lényem legrejtettebb zugában álló menedéket, rajtuk csüggött az unalom és az idő ellen körém kerített egyhangú nemtörődömség is.

Talán ha látom, hogyan indulnak el mások a szigetre, ha mondjuk épp a parton sétálok, a mólón fel-alá, miközben egy-egy színekkel, vidám zsongással tobzódó, szép sétahajó nekilendül, valamerre délkeleti irányba, ahol a szigetet sejtettem, talán én is a fedélzetre lépek, csakúgy, mint mások. Csakhogy a várost még kis időre sem hagyta volna el a világért senki. Az otthoné s az álomé, a csendé s az álomé, a feledése s az álomé volt minden szusszanásnyi időnk. Lakói még álmukban sem hagyták el soha a várost.

A sziget képe azonban folyamatosan kísértett engem. Néha már-már teljes bizonyossággal tudtam, valaha megláthatom. Nem sejtettem, hogy nemsokára egyenesen akaratom ellenére látom majd.

II.

Partjainkon kemény telek jártak. A száműzetés, a barbár emlékképek telei. A messzeségben acélzölden húzódott a jéggé dermedt tenger, itt-ott hólepte mezőkön a vadállatoktól marcangolt pusztaság vére virágzott. Sárgán világolt a láthatár, annak áldozott a hajnali sötét, mielőtt szakadni kezdett volna a sirályvívogástól karistolt hóförgeteg. Fehéren koppantak a

kimondott szótagok, jégcsengettyűk adták egymásnak, a fagyos levegőéig visszhangjai nyújtották hosszúra őket.

Egy ilyenforma tél vége felé, amikor nem volt már messze a tavasz, a parton sétáltam éppen. Sápadt felhőkkel szegélyezett késő délután volt, ferdén átszűrődött a nyugatra hajló nap fénye. Északról csendesen fújt a szél, a nyílt tenger felé, ahol az ereszkedő esti sötéttel incselkedett az alig észlelhető köd. Köröskörül: hó. Keskeny ösvényen haladtam, ki tudja, ki taposhatta ki. Talán én voltam, talán valaki más. Gondolatban igen messze jártam. Egymást kergették kusza ötleteim. Nem tudnám megmondani, hogy a kitaposott, keskeny ösvényről mikor tértem le, mikor indultam el a havon át a befagyott tenger irányába.

Már a vízbe nyúló jégtábla szélén jártam, amikor felocsúdtam, és meghallottam a mélyben forrongó hullámok süvöltését. Szinte ugyanabban a pillanatban sorozatos recsenések hangzottak fel mögöttem, mintha a felszín alatt óriás ökök záporzó fejszecsapásokat mért volna a jégre. Az ezt követő rázkódásban alig bírtam talpon maradni. Amint egyensúlyom megeltem, a part irányába lendültem. Hasztalan. A jégtábláról levált rész, amin álltam, sebesen távolodott tőle.

Körülöttem idegenül esteledett. Mélylila hullámhátakat láttam, folyékony bálnates-tükön siklott a kis jég-sziget, ki a nyílt tengerre, csendesen ringatózva. Árnyak hajoltak a távolodó, fehér part fölé, a városra álom ereszkedett, sötét pillái alól ki-kivilant a vörös szembogár. Fölkelt a szél, úgy sodorta a jégtömböt, mint valami hajót, amelynek nagyhirtelen árbócává lettem.

Aztán leszállt az éj, az általam valaha átélt legsötétebb éjszaka. Magányos hó-pelyhek pilinkéltek arcomra. A láthatáron sehol egy fénysugár. A környék bizonytalan vizeit télen kerülték a hajók, jó mérődekkkel délebbre úsztak el. Nem volt, amiben reménykedni. Céltalanul kóvályogtak gondolataim. Torkomban elhalt a kiáltás.

A valaha, kezdeti, rejtelmes időkben vízen járó alak aranyló homlokát kutattam a sötétben, és a hullámok morajához igazítva emlékeztem, halott hajósok dalait elevenítettem föl, a tengeren szétmorzsolódó gögről, csillagokról, elfagyott bokákról. A nyílt vízen egyre messzebbre sodródtam, csak a szél tudta, merre.

III.

Órák teltek el. Számolatlan, kimerítő, üres órák. A sötétben nyugalmasan lelegzett a tenger, időről időre szétmorzszolt egy-egy emelkedő hullámot, hideg gyön-

gyeit szerteszórva. A hideget, a szelet sem éreztem, csak a nagy semmire, a közeledő halálra tudtam figyelni.

Egy adott pillanatban távoli kiáltozással lettem figyelmes, anélkül, hogy bármit is értettem volna belőle. A jégtömböt befedő hóban kuporogva aludni próbáltam, úgy tűnt, a kiáltozás az álom hangjaihoz tartozik, bár mintha egyre közelebből hangzott volna. És az erősödő kiáltozás vízen egy hajó úszott látómezőmbé, csónak jött értem és a fedélzeten találtam magam. Meleg volt, de időről időre jeges szélroham futott át rajtam, amitől összerándultam, szememben összezavarodtak a fények, homlokomra jégtövisült. Fülembe titokzatos hang gyötrő hitszegésemről suttogott. *Lelked a kígyó, az fajtogat*, mondta. *Nem engedi, hogy visszanézz. Folyton a dolgok mögé vivő utat keresed, állandóan a másik arcuk szeretnéd látni, azt, amelyre csak az örökké lezárt pillájú szem nézhet.*

Zavart az álnok suttogás, szerettem volna a beszélőnek kitekerni a nyakát. Erre azonban nem került sor. A hajó valaminek nekiütközött, vagy egy homokpadon rázkódva megfeneklett. Fölerősödött a kiáltozás. Kinyitottam a szemem. Nappali kéket láttam. Srégen zúgott a tenger és a szél, teljesen átjárta testem a hideg, a belém álló reszketés visszahozott a valóságba: a jégdarab, amin feküdtem, egy még mindig sötétségbe burkolózó partnak ütközött, fölöttem víjjogó sirályok köröztek.

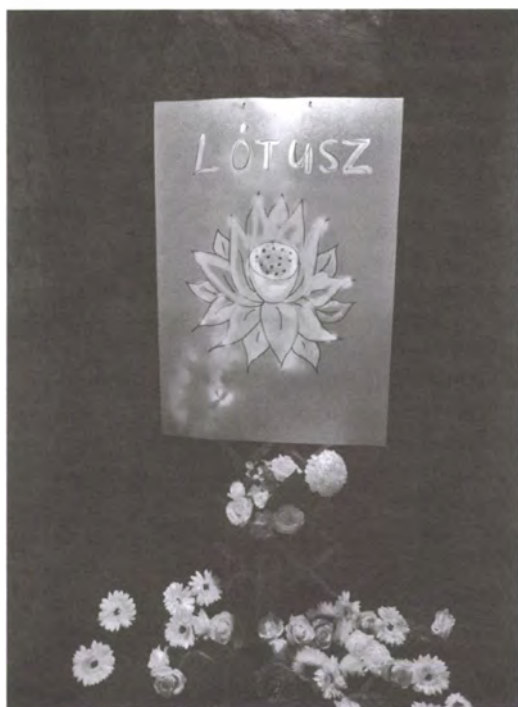
Fölugrottam, megpróbáltam a belém fészkelte hideget lerázni, közben a fényesedő magasban kerengő madárcsapatot bámultam. Mozgásom szétrebentette őket. Holtnak hittek. A szemem is kívájjhatták volna. A sirályoknak különösen ízlik a tengerből fölbukó, lelküket a mélyben hagyott holttestek szemgolyója.

Aztán szemügyre vettem a partot, hová jutottam. Keskeny, nem túl vastag hóval födött napozója mögött fák közé bújít sziklafal húzódott. Fölelénkülve gondoltam a szigetre, amiről oly sokat hallottam, amiről oly gyakran álmódóztam, és egyből tudtam, hogy annak a partjához sodródtam.

A jégtömbről könnyedén átugrottam a szárazföldre, egy kis ösvényen pillanatok alatt följutottam a magas partvonalra. A sziget elég nagynak tűnt, javarészt erdő borította. Feljött a nap. Borús volt az ég. Találomra indultam el, ám egy árva lelket sem láttam sehol, senkit az állítólag ott élő festők, szobrászok közül. A fészkekkel sűrűn megrakott fákon és a különféle madárrajokon kívül senkit sem láttam ebben az elhagyott földi paradicsomban.

A gyér havat barázdákba fújta a szél, mögölük kávészínű fatörzsek bukkantak ki, száraz levéllel tarkított gyepek tűnedeztél. Már-már azt gondoltam, a fes-

A.E. Baconsky (1925, Cofa – 1977, Bukarest) román költő, esszéista, fordító, egy tucat verseskötet, egy regény, több prózai írásmű (útikönyv, irodalomkritika, esszé) szerzője. 1946 és 1949 között a kolozsvári egyetem jogi karán tanult. Első verseskötete (*Poezii/Verse*) 1950-ben jelent meg. 1953–59 között a kolozsvári *Almanah literar* (később *Steaua*) folyóirat főszerkesztője. Salvatore Quasimodo, Carl Sandburg, Artur Lundkvist verseit, Jorge Semprún regényét fordította. 1973-ban európai modern versfordítás-antológiát jelentetett meg. Az 1977-es bukaresti földrengésben vesztette életét.

tőket városom lakói egyszerűen csak kitalálták, és sorsom nem sokat változott akkor, amikor kis jégszigetemet egy nagyobb, kőbe fagyott, tenger-ölelte szigetet földadtam, hiszen ez is épp olyan üres, épp olyan sodródó. Felmerült bennem, hogy azok közül, akik a szigetről beszéltek, tulajdonképpen senki sem látta azt. Mindenki csak mesélte, hogy valaki más-tól ezt és ezt hallott róla. Hol, mikor? Senki sem tudta már.

Hirtelen, amint egy évszázados fatörzsnek dőlve pihentem, száraz fű zizzent. Hátrafordultam, de semmit sem láttam. Mintha megmoccanat volna valami, egy árnyék, egy lény, egy lélek, a messzi fatörzsek között. Odasétáltam, és hatalmas, fából faragott szobrokkal szegélyezett tisztásra letem. A szélén álló fák lombját lenyesték, az erős törzsekbe pedig meztelen, elnyújtott női testeket faragtak, apró fejű, indaszerű, vékony karokkal. Mindnek az arcán enyhe téboly tükröződött, én pedig feszélyezve éreztem magam, mintha tiltott területre hatoltam volna be.

Közelebb léptem, hogy figyelmesebben szemügyre vegyem őket, miközben óvatos pillantásokat vettem mindenfelé, és arra jutottam, hogy halotti szobrok között állok. Mindegyik alak egy-egy halott fejénél virraszt, akit oda ástak el, oda ásnak el a lábaiknál húzódó földhalom alá.

IV.

Az észrevétlen múlt idő ellenem fordult. Szürke délután lett, a tenger felől füttyhangot hozott a szél. Még nem hagyott el minden erőm, és nagyon reméltem, hogy mégiscsak élő ember nyomára bukkanok. Kivánszorogtam a partra, elszántam rá magam, hogy körbejárom a szigetet. A tenger őszes, vén, magányos. Az égbolt hatalmas, halott. Primitív, ésszel fölfoghatatlan isten madarakat dobált a hullámok közé – lapok az est könyvéből, melyet a hangos kövek közt születettek meg nem érthetnek soha. És én csak mentem, nap-

nyugat felé. Csak zengett, zengett, zengett minden, csillagok a fémcsúcsos magasban, rózsafüzér-csillagok, hangzó és néma harang-csillagok.

A messzi part mentén fény villant. Íme, az élet, amit úgy kerestem. Lépteim fölgyorsultak, nemsokára ott álltam, a fényforrás közelében. A homokos part kiöblösödött, a fák közül előbújt a sziklafal. A kőfalban ablak világolt, szőke, kékbe öltözött férfi bámult ki rajta. A szobában gyér volt a fény, a kinti sötét még nem ereszkedett le teljesen, az ablaküveg előtt sűrűbben álltak a fák, a férfi arcát lehetetlen volt kivenni.

Ráfüggesztett szemmel közeledtem hozzá, és amikor ott álltam, látnom kellett, hogy mindössze az ablaküvegre festett arckép az, fiatal, szép arcú férfi képe, kék szemmel, szigorú vonásokkal, a magas, sápadt homlokot övező fürtökkel. Az ablak a sziklába vájt kamra ablaka volt. Mellette tömör fából ácsolt ajtó. Lenyomtam a kilincset, az ajtó kinyílt, üres terembe léptem, melynek belseje ujjongó csodálattal és szomorúsággal töltött el: a falakon kis, négyzetes, feketével keretezett képekből összeálló freskó bontakozott ki, a kőpadlón égetett agyagedények sorakoztak, két falifülkében fagyúmcészes égett. Egy harmadik fülkében kőágy, mellette fémedényekkel és egyéb tárgyakkal megrakott faládikó.

A vad zöld, piros és sárga színekben pompázó falfestmény a valamikor a tenger partjairól eretnység okán a szigetre száműzött fegyencek életének jeleneteit mutatta. A festmények tetteikről, hitükről adtak hírt, szülővárosaikat idézték, s ezek között a magam városát is felfedeztem, aztán láttam ott gyülekező tömeget, rabláncra fűzött emberekkel megrakott hajókat, kibomlott fürtű, síró nőket a parti homokban, éjszakai móló lángoló, fából faragott szobrokkal, hatalmas festményekkel. Volt ott fában, madárban bővelkedő sziget, durva öltözékű, félmeztelen, bozontos, mogorva pásztorok őrizte kecskenyáj. És persze más is, amit föl sem foghattam, de akik festették, azok sem arra törekedtek, hogy bárki is megértse.

Úgy tűnt, itt mindenki vad erdőségek közül való, a fák sűrűjében kelt istenekkel, s hogy sorsukat a retinájukon villódzó színekkel együtt mindvégig elfogadták. Úgy éreztem, közel állnak hozzám, fajtájukból talán én vagyok az utolsó, gondoltam, a kései eltévelyedett, aki idejét, útját vesztve már a rabláncra sem érdemes...

A kőágyra ültem, a semmibe révedtem. Az ajtó alig észlelhető lassúsággal kinyílt, magas, délceg öregasszony lépett be rajta, dús, fekete hajában egyetlen ősz szálat sem láttam. Keresztülnézett rajtam, mintha a szoba tárgyai közül való lettem volna, fagygyút töltött a két oldalfülkében égő mécsesbe, majd kilépett, intve, hogy kövessem.

V.

A sziget túloldalán kis fennsíkon pásztorok éltek. Kunyhóik csak egészen kicsit emelkedtek ki a talajból, kecskéik karámját is szinte teljesen a földbe ásták. Hideg,

nedves kunyhóba léptem be a sötétben, a pásztorokkal együtt ettem, majd mély álomba zuhantam. Sosem láttam még ennyire hallgatag embereket, bár arcuk nyílt volt és fényes, nyoma sem volt rajta az árnyaknak. De vonásaikon ugyanazt az önfeledt, enyhe tébolyt fedeztem föl, ami a fatörzsekből faragott női szobrok arcán is tükröződött.

Virradatkor ébredtem. Egyedül voltam. A pásztorok mind kihajtották kecskéiket. Csakhogy a kecskék ott voltak velem: a kunyhó kőfalaiba fém vagy kovakő pengéjű késsel számolatlan kecskét vés-tek. A késnyomok mélyzöld színnel teltek fel, valami fűvel, levéllel dörzsölhették be őket. A kecskealakok, az egyszerű vonalvezetés gyermeki naivitása, félszége dacára különös keccsel szinte mozogtak.

Kiléptem, az egyik szigetlakót ott találtam. Derűsnek, nyugodtnak tűnt, így szólásra bátorodtam, a festő, szobrász fegyencek, a sziklába vájt lak, a földbe ástott kunyhóban lakó pásztorok, a fából faragott szobrok felől kérdeztem. Válaszából furcsa, összefüggéstelen, érthetetlen mozzanatokkal és számomra ismeretlen kifejezésekkel teli történet kerekedett ki. Mondottaiból egyetlen dolgot sikerült megértenem, éspedig, hogy a festők, a szobrászok, a fegyencek, a pásztorok ugyanazon személyek, akik régen, igen régen érkeztek a szigetre, s hogy közülük mindegyik egy adott korban meghalt s egy újabb korban újrászületett, újnak érezve magát, korábbi tetteit, gondolatait feledve.

Senki sem tudta, mikor érkeztek a szigetre, senki sem tudta volna megmondani, a sziklakamra falán pompázó freskót vajon ki festhette, az a kamra immár egyfajta templomként működött, a megnyugvás, a rajongás helyszíne lett. Azt sem tudta már senki, hogy a pásztorkunyhók falára ki vészhette fel a zöldre színezett kecskealakokat. Az életüket óvó istenségek is ők maguk voltak már, örökké visszatérő, mindegyre feledésbe merült alakban. A régmúlt régmúltba süllyedt minden, amiről a pásztor az ájtatos nosztalgia hangján beszélt, valahogy úgy, mintha épp felejtene azt, s nem emlékezne arra, amiről szól.

VI.

Köztük maradtam, amíg rendesen ki nem tavaszodott. Sűrű esőzések után fiatal levelek, virágok lepték el a fák ágait, lombot bontva a rengeteg madárfészek köré.

A tavasz érkezése, vagy épp az én érkezésem rosszat tett nekik: rettenetesen megöregedtek, lefogytak, szemükben kihunyott a fény, a nap kíméletlenül pásztázta földszínű arcukat, a meleg szél simogatóan ölelte körül őket, mintha arra készülődött volna, hogy messzire vigye, a számukra fenntartott magas trónusokon helyezze el őket. Még a délceg öregasszony is megörnyedt, elfehéredett, megvékonyodott, ráült a lassan fölébe ereszkedő, áttetsző szárny árnyéka. Hóalakokként

>>>> folytatás a 8. oldalon

Csenge

olvadoztak a hosszú téli álomból felébredt pásztorok a sárga, homályos égbolt alatt, melyen már kihunytt a csillag, amihez régmúlt időkben fohászkodtak.

A sziget madarai fáradhatatlanul szeltek a levegőt, mindegyik a maga módján dalolt, nyugtalanságuk akár az évszak velejárója is lehetett volna, ha nem jelennek föl benne sötét jelek, mert a kunyhók előtt húzódó homokban reggelről reggelre egyre több halott madár hevert.

Fáradtság vett rajtam erőt, napokig feküdtem a nedves kunyhóban, azt gondoltam, soha nem lépek már ki onnan, hogy örökre a sziget foglya maradok, elhagyom magam, mindenről megfeledkezem, hogy idővel átkerülök az ellenséges szellemek körébe, azokéba, akik éjszaka csalogók díszeket viselnek, nappal pedig hamuba hullanak.

A fából faragott szobrok tisztásán sem jártam rég. Szinte arra sem emlékeztem már, merre található. Amikor egyszer keresésére indultam, igen sokat kellett bolyonganom, alkonyatkor értem a környékére, megrettenve láttam, hogy a szobrok véget hozó életre keltek. Törzsükből levelekkel teli, vékony ágak sarjadtak. Csipőjükön, vállukon, combjukon miriád zöld hajtás bújott elő, dús fátalakba burkolva körvonalait. A ferdén villanó alkonyati fényben a szobrok tölgyekbe fordultak vissza.

Nem nézhettem tovább, így a sziklapart, a sziklába vájt lak, a falfestmény felé vettem utam. Bent alig pislákol a fény. A mécsesek kihunyóban, látszott, az öregasszony régóta nem töltötte fel fagyúval őket. Az ablaküvegre festett férfiarca kísértetiesen megváltozott. A sarkokból sárga moha kúszott a falfestmény közepe felé, elfedve azt, a mennyezetről helyenként csepegett a víz.

Bántam, hogy idejöttem: lelkem legmélyéből bántam azt a télvégi éjszakai utazást, és átkoztam a jégtömböt, amely a szigetre hozott.

Szerettem volna mindent elfelejteni, szerettem volna, ha a szigeten élő művészek képe marad meg csupán bennem, úgy, ahogyan akkor elképzeltem, amikor legelőször hallottam a róluk szóló meséket. Szerettem volna, ha továbbra is ártatlan, abszurd paradicsomi képekről álmodozhatom, a tengerár nyaldosta szigetről, ahol az ecsetet vagy vésőt mozgató kéz a széljárta, madárlepte pusztaságban próbálja fölfogni a világot, amely erősebb a holt és álmokban feltámadó idők láthatatlan folyamánál. Azonban ott feküdtem én is, legyőzötten, csüggedten, önnön tehetetlenségem lábainál.

A kőágyon aludtam el, hajnalban a parton kószáltam, delfinvadászok emeltek bárkájukba. Valahonnan délről érkeztek, hogy az ismeretlen vizekben vadásszanak. Ismét városom felé vettem utam, s amint a szélben dagadni kezdtek a vitorlák, a hullámok morajában meghallottam a gyötrő régmúltat, a régmúltat, amint egyre mélyül, mint egy világot elemésztő, félelmes szakadék.

LÁSZLÓ NOÉMI fordítása

Pakisztáni gyerekeket kerget egy szőke kisfiú. De lehet, hogy indiaiakat. Szép barna a bőrük, és úgy csillog a szemük, mintha könnyes lenne. Kacagásuktól visszhangzik a tér. Piazza, ahogy itt mondják. Egy erkélyre kizárt pitbull ugatja őket. Mikor a tejfehér bőrű kissrác ujjával épphogy megérinti a narancssárga ruhába öltözött kislány lobogó, sűrű, fekete haját, nagy vita támad. Mindegyikük a saját nyelvén magyaráz valamit a másoknak, aztán végül tisztázzák az esetet, gondolom, hogy a haj élő vagy halott testrészünk-e, és folytatódik tovább a fogócska, még mielőtt a mellettem teázgató szülőknek közbe kéne avatkozniuk.

– Látja, őket még nem zárja börtönbe a nyelv – szól hozzám tökéletes, bár valamilyen furcsa akcentussal színezett angolul a tér egyetlen árusa, aki tőlem alig pár méterre, a templom falának árnyékában hosszú, összecusukható asztalkájára épp most pakolja ki áruját.

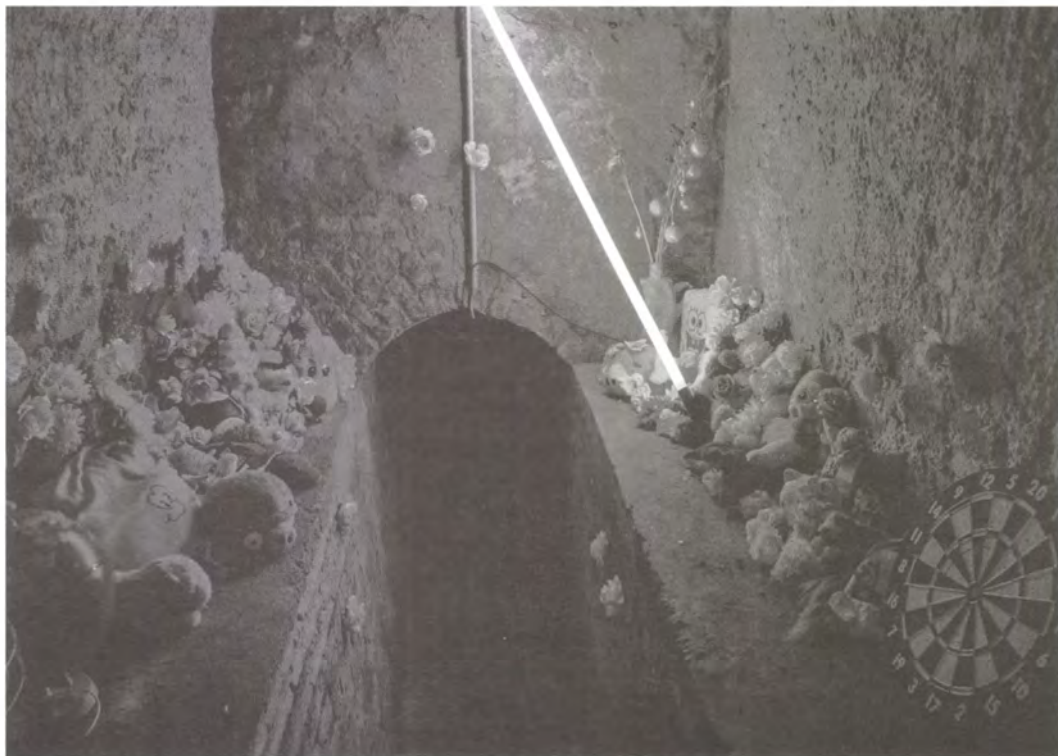
Elengedem fülem mellett a szavakat, mintha nem érteném, amit mond. A szieszta utáni kávémon már túl vagyok, bár ebben a hőségben nem sokat ért. Dolgozni kéne, de nincs kedvem kinyitni a laptopom. Rendelek inkább egy aperolt.

Szerelmi bánatomat jöttem enyhíteni a szigetre. Mindent ott hagytam a feleségemnek, mindent. Szerinte ez is egy gyerekes húzás volt, szerintem meg ez volt életem legférfiasabb döntése. Még bőrdörm sem volt, amibe csomagolhattam volna. Egy kék ikeás szatyorba szórtam bele néhány gatyát, egy strandpapucsot meg egy fogkefét. Simán belecsúszott a légítársaság évről évre zsugorodó csomagellenőrző fémkeretébe. Fogalmam sem volt arról, hogy mit szokás bepakolni egy hosszabb utazásra. Ezt is a feleségem, Csenge intézte, aki mindig, mindent kapásból tudott.

Azt hittem, hogy ő ilyen, hogy zsigerből és örömmel takarít, mondja meg hajnali öt-kor, félálomban, hogy hol van a mandzsettagombom, létszükségelete, hogy vacsorát főzzön este tízkor, és neki is jó, ha kielégíthet, amikor csak vágyom rá.

Aztán egyszer csak azt mondta, hogy ennyi, vége, nem bírja tovább. Néztem, mint a hülye, hogy mi van. Ő ezt már jelezte, sokszor, hogy neki ez így nem, de én nem vettem észre. Maximum egy-egy böngöröhami után lettem kicsit figyelmeesebb, amikor párszor lefőztem neki reggel a kávé, meg mondtam, hogy legyen szép a napja, de aztán rövid idő után minden ugyanúgy ment, mint korábban. Szerinte. Ezért nem akar többé a munkahelye meg az én szolgálóm lenni. Pedig én is dolgozom, sokat, szabadkoztam. Meg squash-soltattam hetente kétszer, jártam dobolni, igaz, és időnként összejöttünk a haverjaimmal szerepjátékozni meg persze füvezni, de azt hittem, hogy Csenge ezt nem sejtí. Pedig tudta. Mindent tudott rólam, de nem szólt, mert szeretett. Azt hitte, hogy ilyen a jó szeretet, de végül kész, elfáradt, és azt érzi, ha most nem lép ki ebből a kapcsolatból, akkor soha többé nem fog vele semmi kalandos történni az életében. Azt hiszem, hogy a kaland szót használta, de lehet, hogy izgalmas dolgot mondott. Akkor jutott el a terápiájában arra pontra, hogy már elég erősnek érezze magát ahhoz, hogy elhagyjon. Nem értettem, miről beszél. Hiszen én sosem kértem arra, hogy szolgáljon ki engem. Ő döntött így. Azt hittem, hogy ez egy jó kapcsolat. Nem is tudtam, hogy terápiába jár, mint kiderült, évek óta. Kivel éltem én együtt hét évig?

A fogócskázó srácok közül az egyik nekifut az asztalomnak, ettől az italom megbillen, és néhány pillanat múlva hangozan csattanva szétörlik a fényesre kopott mészkövön. Ez megzavar, nem szeretem, ha a dolgok nem úgy történnek, ahogy elterveztem. A szülők nem győznek bocsánatot kérni, és már intik is oda a pincért, hogy hozzon nekem egy újabb aperolt. Jól leszidják szegény fiút, aki már abban a korban van, hogy tudja, ciki mások előtt

sírni, ezért száját lebiggyesztve integet a csillogó szemű újdonsült barátainak, aztán siet az anyja után, vissza se néz.

Csenge elköltözött a szüleihez, én pedig úgy bolyongtam az otthonunkban, mint egy idegenében. Semmit sem találtam, de már nem hívhattam fel őt, hogy hol a francban van például a lila dobókockakészletem vagy a konzervnyitó. Próbáltam a dolgokat megtalálni, volt, amit például sikerült is, de végül egy hét alatt olyan káosz lett a lakásban, hogy nem bírtam tovább maradni.

Megírtam Csengének, hogy minden az övé, visszajöhet, én leléptem. Programozóként dolgozom, egyéni megrendeléseim vannak, aminek köszönhetően ott melózom, ahol csak akarok. Ezen a szigeten meg fele annyi pénzből kijövök, mint otthon. Másrészt meg nem jutott jobb az eszembe. Négy éve voltunk itt Csengével, akkor bejött. Mentségemre szolgál, hogy legalább egy másik városba jöttem, ne emlékeztessen egy sikátor vagy pálmafa se rá, ahol le kellett fotóznom, és ahol közös fényképet is kellett lőnünk: egy mosolygósat, egy hülyefejeset és egy szerelmestekintetést.

Alig van mozgás a téren. Most, hogy a gyerekek elmentek, a kutya is lekushadt, csak a sarlósfecskék vijjognak időnként, én meg már megint azon kapom magam, hogy hangosan szürcsölöm a pohár alján megmaradt jégkocka levét. Összeakad tekintetünk az ékszerárussal.

– Maga mióta él itt? – szólítom meg angolul. Korábban soha nem szólítottam volna meg ilyen bátran egyetlen idegent sem, de így, négy, pontosabban három és fél, éhgyomorral lehúzott aperol után már könnyebben megy a barátkozás.

– Harminchat éve.

– Az szép. Én még csak három hónapja, de már kezdem unni.

A férfi nem válaszol, csak mosolyog. Kicsit úgy néz ki, mint egy hipszter mikulás. Fehér, gondosan ápoltságú szakáll és haj, napbarnított bőr, saru, lenvászon nadrág. Biztos van valahol egy aum jeles tetkója is.

– Én egy másik, sokkal izgalmasabb szigeten élek – ütögeti meg vastag jegyzetfüzete borítóját. – Költő vagyok.

Néhány percnyi kényszeredett csend után rákérdezek, hogy hány könyve van. Gondolom, ilyenkor ezt szokás kérdezni egy költőtől.

– Egy, de mintha nem is létezett volna, a kritika észre sem vette. Az olvasókhoz nem jutott el, talán még mindig egy sötét raktár alján dohosodnak a megmaradt példányok.

– Azért ez elég szomorúan hangzik. Miért nem váltott szakmát?

– Nem tudok mit csinálni, lelkifurdalásom van, ha nem tudok írni. Közben azt vettem észre, hogy a díjakat egyre inkább olyanok kapták, akikről még nem is hallottam. Vagy igenis hallottam, de aztán el is felejtettem, amit mondtak, annyira unalmasak voltak. Vagy mert el akartam felejtetni azt a sok hülyeséget. Két lehetőségem maradt: vagy megkeseredem és abbahagyom, vagy elvonulok, és a magam örömeire írok.

– Akkor gondolom, most boldog – vigyorgok, miközben leteszi elém a pincér az ötödik spriccet.

– Végül egy harmadik opció valósult meg, elvonultam és megkeseredtem. De azt hiszem, hogy aki húszéves kora előtt nem ír verseket, annak nincs szíve, aki pedig negyven éves kora után nem válik ettől végképp magányossá, az nem is igazi költő.

– Valami rémlík, bár én Ferenc Deáktól hallottam egy hasonlót: aki fiatalon nem forradalmár, annak nincs szíve, aki érett korban nem konzervatív, annak nincs esze.

– Sosem hallottam erről az emberről, de ez valójában Clemenceau-tól ered, és így szól: Aki húszévesen nem republikánus, annak nincs szíve, aki negyvenévesen nem konzervatív, annak nincs esze. Mindegy. Ez csak egy gondolati kaptafa. Ugyanez van a költészetben is. Valaki felhúz egy közhelyet abból a három örök témából, amiről mindeki ír, egy új formára,

aztán utána mindenki őt utánozza, amíg meg nem unja.

– Nem gondolt arra, hogy hazatér, hát-ha megváltoztak ennyi idő alatt a dolgok?

– Fogalmam sincs, hogy mi van most otthon, jó ideje nem követem az eseményeket. A legutolsó hírem az volt, hogy az egykori köztársasági elnököt is művészeti díjjal tüntették ki költői igényességű megnyitóbeszédeiért. Felháborító. Elnézést kérek, nincs borzasztóbb egy meg nem értett művésznél. Kivonulásomban közepszerűségem legalább annyira közrejátszott, mint sértettségem. Mindig is tudtam, hogy jobban szeretem az embereket és az életet az írásnál. A szavak és a forma szépsége inkább csak ifjú költő koromban vonzott. Ekkoriban hódítottam a legtöbbet a verseimmel. Minden nő lába szétnyílt, amikor megtudták, hogy költő vagyok, mintha az öröklétet pumpáltam volna beléjük, úgy nyögtek alattam. De egy idő után untatott ez is. Azt mondogattam, hogy nem a díjak miatt, nem is az eladott példányszámokért töröm magam, pedig dehogynem. Amikor ezt beismerem, végképp abbahagyom az írást évekre. Utána jöttem rá, hogy miért is érdemes írni. Minden egyes versem azért született, hogy közelebb vigyem az embereket a nyelv szelleméhez, amelynek mélyén önmagukkal találkozhatnak. Évek teltek el, mire rájöttem, hogy ezt a munkát senki helyett nem végezhetem el. Rájöttem, a legtöbb és legigazabb, amit adhatok, a saját nevük. Hogy azt ők meg tudják-e fejteni vagy sem, az már nem az én dolgom. Érti?

Nem igazán tudok ehhez mit hozzáfűzni, nekem ez magas, csak bólogatok, hagyom, hadd folytassa, de úgy látszik, kifogyott a szóból.

– És egyébként mivel foglalkozik? – Ettől a kérdéstől végre elvigyorodik az öreg.

– Olvasok, sokat olvasok az anyanyelvemen. Minden újraolvasott vers az én költeményem is. Közben meg ezekből a betűs gyöngyökből kirakom az emberek nevét, amit aztán a csuklójukon, a nyakukban vagy épp a bokájukon hordhatnak. Adhat-e ennél többet egy költő bárkinek is?

Ahogy közelebb lépek, látom, hogy a világ számos nyelvének keresztnevei ott díszelgnek a világoskék bársonnyal letakart hosszú asztalon, mellettük kis dobozokban cirill, arab, görög és még ki tudja milyen betűk.

– És meg lehet ebből élni?

– Mi az, hogy meg lehet élni? Még lakást is tudok belőle bérelni évtizedek óta.

Eszembe jut, hogy talán nekem is kéne egy ilyen szerencsehozó karkötő, de végül Csenge nevét kérem. Nem mondom el, hogy ez nem az én nevem, elvégre honnét is tudhatná, hogy milyenek a magyar keresztnevek.

– Dzsenga? – kérdez vissza.

– Csenge. C-s-e-n-g-e.

A költő rózsaszín szalagra fűzi fel a hatbetűt. Vajon honnét tudta, hogy nem a saját nevemet rakatom ki.

– Honnan tudta, hogy...?

– Hogy engesztelő ajándékot akar tőlem venni a nejemért? Hát barátom, ezért vagyok költő, és nemcsak egy utcai árus. Tizenkét euró lesz.

PRILON 420

88

– szerkeszti Horváth Előd Benjámin

HÖGYE ÁDÁM

Körömlakk

Elrakom a kabátomat. Eltört benne a körömlakk, Sebi átollié-zta, és a hátsó kerekével ráérkezett. Két Ászokot viszek a kosaramban, gördeszkával a hónom alatt; ez elég ahhoz, hogy huligánnak nevezzenek, hogy a kabátom elrakásánál is a kamerákat nézzem. Zavar a szag Betti körömlakkjától. Befogják az orrukat az öregek, azt hiszik, festékszóró, én rongálom a Ligetet, a vöröscsillagot is én fújom fel mindenhová.

Janihoz megyünk, cavemen-ezünk párat a véce lépcsőjéről. Pózer trükk, de a csajok imádják; a levegőben magad alá csapod a deszkát, aztán ráérkezel.

Sebi hozott egy vöröset a filmek mellé. Meglátod, ma jön meg az ihlet, mondta, csak csattogjunk, amíg süt a nap. Reggel megvolt a Rákospatak-menti cruise, a szél tolt hátulról, a horizont meg húzott maga felé.

– Menjünk a Ligetbe – mondta Sebi. Elindultunk a Mannához, félúton fedeztem fel a szilánkokat a táskám első zsebében. – Tag-elni akarok, van nálad maszk? – kérdeztem.

Gargalizálok a sörrel, megtörölöm a lakos filcet. Nem segít a lámpaoszlopon hagyott „kretén”, se az, hogy kezdek berúgni. Nézem a filcet, mennyi beszípuszott alkohol tudná elzárni a Liget emlékeit. A hatodikos iskolapadig süllyedek, amikor kipróbáltam, hogy betépek-e egy padban talált filctől.

A nagyszünetekben jártunk ki Mentost és energiaitalt lopni, én a tornaszák aljára tuszkoltam őket, Sebinek elég volt a nadrágzseb. Ugyanolyan tavaszi este volt, mint a mostani, amikor a hűtők előtt álltam, és néztem a kamerákat, Sebi meg valahol a combom mögött halászta a Helleket. Megfordultam, és Betti ott állt; csöndes, kövér kislány volt, Sebi nadrágzsebére figyelte.

– Ugye kifizeted?

– Persze – vágta rá Sebi, majd én is, hogy a gumicukrot is a tornaszákomban, Betti mindkettőnk mozdulatát elkapta.

– Nem tudtok átverni. Loptok.

– Nem – mondtam, remélve, hogy eljut a kasszás fülébe is.

Pár nap alatt rákapott az ízére. Úgy megspórolta a büfépenzt, hogy vett magá-

nak egy Darkstar lapot, a többi meg rá szereltük Sebi sufni-jából; függők, csavarok, négy kemény kerék, és máris deszkás csaj lett. Ballagás után megtanultam a caveman-t. Addig röpködtem le a kapujuk előtti lépcsőről, amíg meg nem csókol.

Sebi nekinyomja a lábát a földúton felpöccintett deszkának, és azt mondja, nem kéne ennyit agyalnom, menjünk fújni, megvan az új ötlet, húzzam meg a sört, és ne használjam seggtartónak a gördeszkát.

– Nem Janihoz megyünk?

– Max később. Kész a minta.

Síkendőn át szívom a cigifüstöt. A léce egy fának támasztom. Sebi felteszi a takarást, sötét van, a térfigyelőkhez nem elég, kell a csuklya is. Megrázza a flakont, megnyugtat a csörgés, a fújás hangja, a kendőn átszűrődő vegyszer szaga.

– MSK?

– Mérgekígyók. Lehetne ez az új nevünk.

– Ez gáz.

– Miért, a Kretén jobb?

– Tudod, hogy...

– Tudom, boci. Ugorjunk át hozzám.

Koccintunk. Aztán beadom a variált.

– Zavar a körömlakk.

Bettit nem vették fel elitgimibe, olvasással alapozta meg a magyar szakot. Ő művelt akar lenni, mondta, egy-két session-t kihagy majd, de létezhet desz-

kás prózaíró, nem, akkor meg ne aggódjak. Egész jó biziket hozott össze az érettségiig, jött is a levél az ELTÉ-től; kedves Betti, bölcsész lettél, légszi, kíméld meg a falainkat. És onnantól Betti minden falat megkímélt. Olyan üresen hagyta őket, mondtam neki, amilyené őt tette a bölcsészkar, mire ő, hogy elég kretén dolog tizenkilenc évesen is falakra fűjkálni.

Az ágyamon történt. Átjött, vállán egy vigyorgó költő vászontáskával. Vártam, hogy kitegyen egy üveg Jó Palócot, hogy sörözzünk és dugjunk, nekem jó lett volna a bújás is, ha nem mondja, hogy a könyvektől nem fért el a pia, és túl nehéz a táskája ahhoz, hogy deszkával jöjjön. Minek kell mindenhová könyveket hurcolnod, kérdeztem, olvasni akar a buszon, miért buszozol, miért kapargatod a körmöd, miért nem jössz velem fújni egyet legalább?

– Megváltoztam. Céljaim vannak, neked is kellene.

Betárazunk, irány a Kassai, piramisozni kezdünk egy literes Kőbányaival.

– Meddig lesz ez a neved?

– Míg ki nem tag-eltem magamból a kretént.

– Szerinted együtt maradtok?

– Én vele akarok maradni.

Kidobom a táskát a pad melletti kukába, és várom, hogy Sebi beadja a variált.

HEVELE ÁDÁM

A politikai manipuláció nyáron

Fizikailag nem meghatározható a piac tere.
 Mark Zuckerberg barbeque-zik a kertjében és livestreameli.
 Platón két utcára lakott a piactól.
 Egy felhőkarcolóban. Az internetről rendelni húst.
 Egy IT iroda hangulata. A CEO arcbőre.
 Vastag szőrmeruhában nagy arcszörzettel rendelkező megviselt homelesssek a fűben kiterítve, mint valami elütött állatok.
 Mint egy festmény valaki házában, háttérben a tenger.
 Egy szobor arra kényszerítve, hogy a tengert nézze. Kék, mondja magában, miközben nézik.
 Mark Zuckerberg kedvenc festményének tükröződése Mark Zuckerberg szemeiben.
 Egy drón által keltett öröm Leonardo hétköznapijaiban.
 Kínai gyári munkások által belélegzett mérgező gázok ismerős szaga.
 Amazon/Amazonok/Amazonas.
 Ugye valaki néz a kamerából?
 Nagymamák hagyományos tévéiből szűrődő fénysugarak a maszatos szemüvegeken át sem veszítenek információ-értékükből.
 A propaganda és a reklámok által jól bejárat idegpályák.
 Mégis kórházzal álmodás.
 Egy külön pizsama színe a fiókban, ami kórházba kerülés esetére van eltéve.
 Emigrált gyerekek nagymamáinak a levele a TATE-ben.
 Emberek egy tévé előtt Amerikában, akik épp együtt éreznek Donald Trumppal.
 A politikai manipuláció nyáron.

HORVÁTH SZEKERES ISTVÁN

Kívül tágas

Ez tényleg az utolsó menet lesz, aztán vége, gondolom. Búcsút intek J.-nek, A.-nak, és kilépek a rendszerből. Végleg. Keveset is beszélünk, mióta jeleztem, hogy én teljesen felszívodok, elpárologok, nincs többé. Ugyan megbeszéltük, hogy ez a fuvar lesz az utolsó, de az már meglepte a társaságot, hogy én törlöm is magam. Ennyi volt. Fogom a pénzem és részemről vége.

Egy hajdani gazdasági épület pincéjében van a bázisunk. Valamikor tűzoltószertár volt. Az épületet elbontották, a helyét erdősítették, de valamiért a pincét nem töltötték fel, csak a bejáratot zárták le és földtől be földdel. Valójában fel sem kellett fedezni a helyet, akkoriban gyakran arra jártam ki horgászni a kedvenc helyeimre és mivel a környéken gyermekkoromban is rengeteget csatangoltunk a haverokkal, kíváncsian lestem, mi lesz a beszakadt tetejű régi épülettel. És így jöttem rá, hogy a bunkerszerű, rendkívül masszív, boltíves pince megmaradt. Később egy nagyobb rést vájtunk rajta, gyeptéglás rejtekajtót építettünk rá, teljesen kipofoztuk, s néhány akkumulátorral két hétig is bírni lehet ott lent. Mivel akkoriban már jócskán benne volt a levegőben, hogy miféle idők közelítenek, eredetileg bunkernek szántuk. Végül ez lett a bázis, mert bár romlottak az állapotok, a helyzet végül nem olyan brutális, mint amilyenre számítottunk.

Éppen ez jár a fejemben, amikor a hátnak mögé behúzz egy rendőrautó és jelez, hogy húzódjunk le. J. leállítja a motort, ülünk és mereven nézzük az éjszakát. Az egyik zsaru kiszáll, majd mellénk ér-

ve, a kezével jelez, hogy a sofőr tekerje le az ablakot.

Miközben az okmányokat ellenőrzi, a társa is kiszáll, lassan körbejárta az autót, mintha a karosszéria fényezése érdekelné. Félünk. Félek.

Ehhez nem lehet hozzászokni. Nem mutatni a félelmet, azt meg lehet tanulni. Megszokni viszont soha. Ahogy azt is, hogy kiszúrd azt, aki leplezi a félelmet. Még soha nem történt baj, tapasztalatunk is volt. De a tapasztalat mögött sok lezavart buli van. És a nagy számok törvénye szerint, az esély, hogy elkapnak, egyre nagyobb, és éppen ezért, ahogy az időben haladunk előre, a tapasztalat már egyre kevesebbet nyom a latban. De már egyre könnyebben is csináljuk, a kezdeti félelem és rossz előérzet a sebezhetetlenség illúziójává vált. De ez már csak amolyan utólagos bölcsesség.

Miután az összes „kiléptetőt” rákötjük egy számítógépre, a beállítások szinte maguktól megtörténnek. Akkor már a rutin, hogy közben még viccelődni futja a figyelmünkből. Csak akkor ugrik torunkba a gombóc, ha valami szokatlan zaj hallatszik kint, vagy ha távoli szirénázást hallunk. Pedig tudjuk jól, ha visznek, nem szirénázva jönnek majd, hanem ránk robbantják a pinceajtót, vagy hajnalban visznek el otthonról. És egyre nehezebben találunk vevőt, egyre alacsonyabb áron megy az áru, ami arra utal, hogy lassan mindenkinek van már ezekből, gyakran még a zsaruknak is. Sőt, az a hír járja, hogy van, aki házilag készíti el, velem is szembejött már a világhálón néhány ilyen barkács kütyü terve.

Mindig tízesével kalibrálunk. Nagyjából harminc másodperc az egész. Majd újakat csatlakoztatunk, újra kalibrálunk. Általában minden szállítmányt három-négy napig készítünk elő, aztán megy minden vissza a dobozokba és szállítjuk a megrendelőnek, aki Isten tudja hogyan te-

ríti, kiknek. Nincs arcuk. Talán olyanoknak, mint mi. Addig is, amíg kalibrálunk, meg kiszállítunk, minket is ezek a kis áramkörök helyettesítenek a rendszerben. Igaz, csak egy-két napig lehet észrevétel nélkül kilépni, mint ahogy példás, társadalomilag hasznos életet élni is csak egy-két hónapig bírunk úgy, hogy közben bele ne hülyüljünk. És én tudom, hogy meglepem azt, amiről alig hallani. Hogy végleg kilépek a rendszerből. Keveset tudni azokról, akik meglepték ezt, ugyanis ha valaki kilép, az gyakorlatilag láthatatlanná válik és nincs visszaút, hogy elmondhatná, milyen „odakint”. Látok ugyan néha egy-egy alakot, akiről sejtem, hogy kilépett, de valahogy nem esz a fene, hogy a bizalmukba férközzek és érdeklődjek. Már az is borzalmas aberráció mások szemében, ha valaki ilyesmit birtokol, hogy néhány napos

>>>>> folytatás a 12. oldalon

szünetet tart a saját életében. Olyan deviancia ez, hogyha rajtunk ütnének, egyetlen barátunk nem maradna, a családtagok még a tárgyalásunkon is szégyenkezve jelennének meg, holott néhány éve még morgolódva mentek bele a játékba. Ám lassan beleszokott mindenki. Kimerítő dolog ellenállni a megváltoztathatatatlannak, ezért az ember konformizálódik, így hamar elviselhetővé válik bármi. Lassú, de egyirányú folyamat volt, minden új rendelkezés csak egy hajszálnyival volt rosszabb az előzőnél, de mindig az elviselhetőség határain belül, és ma már ez az új normális. Csakhogy a rendszer nem számolt azokkal, akik nehezen alkalmazkodnak.

– Hová tartanak? – kérdi a zsaru. Hajnali négy óra múlt, és három fazon egy autóban, ami jóval a felső sebességhatár alatt halad az éjszakában, az több, mint gyanús.

– Z.-be, és valami parkolót keresnénk, ahol nyugisan kávézhatunk – mondja J. És én a zsaru helyett nem hinnék neki. Mert még arra is válaszol, amit senki sem kérdezt tőle, hangjában nyoma sincs az ingerültségnek, mint az elvárható volna egy sofőrtől, akit hajnalok hajnalán állítanak félre. De ekkor megszólal a GPS, hogy útvonaltervezés, a rendőr benéz a vezető felőli ablakon, elolvassa a kijelzőn a célpontot, visszaadja J.-nek a papírokat, szalutál és csak annyit mond: „Jó utat!”

– Majd holnap megölellek és megcsókolak. Lehet, még meg is duglak! – mondom J.-nek. Mert J. a jövőbe látott. Mert nála mindig, mindennek klappolnia kell. Mert egészen eddig soha nem kellett még felmondanunk a leckét. Kismilliószor megtettük ezeket az utakat, minden alkalommal Z. volt a sztori és soha meg nem állított még senki, soha nem kérdezte senki, hova megyünk. És az első alkalommal, mikor megtörténik, a GPS visszaigazol minket. Ez nem szerencse, ez már zsenialitás. De J. ijesztő figura, talán tényleg sose fél. Talán tényleg igazi pszichopata, nemcsak megjátssza magát. Ettől függetlenül, mi mindannyian szeretjük. Igazából ő érdemelné a főnöki státust, annál is inkább, mert nagy, erős barom, és megfontolt. Egy-egy megállapodásnál csak megáll a háttérben, mint akinek köze nincs semmihez, cigarettázik és köpköd, mint egy igazi, hétpróbás prosztó. De a jelenléte mintegy aláhúzza a megállapodások tartalmát, és ebből mindenki tudja, hogy velünk nem érdemes viccelni, mert mi sem viccelünk soha, eddig még senkit nem vertünk át soha, és az esetleges károkkért is mindig felelősséget vállalunk.

És mint a legutóbbi öt buli előtt, ez alkalommal is elismételjük, hogy ez lesz az utolsó, és ez alkalommal is elhisszük. Tavaly kezdtük el beszélni egymás közt, hogy annyi ideje csináljuk már ezt az egészet, hogy előbb-utóbb megütjük a bokánkat. Pedig tartalékunk is van, talán egy életre, és technikai tudásunk is van már annyi, amennyivel mi is eltűnhetnénk örökre balfenek, nemcsak azok, akik megfizetnek érte és különben is, kinek kell már az izgalom... Ez egy olyan elfog-

laltság, amihez huszonévesen is egyszerre vagy túl koros és túl fiatal, mi meg már jócskán elrúgtuk a harmincat is.

Mint mondtam, J.-nek kellene a főnöknek lenni, de már az elejétől fogva mindenki tőlem várja, hogy ötleteljek, hogy tervezek. Nekem vannak a megfelelő kapcsolataim, de nem mintha az én érdemem lenne az egész. Véletlenül kerültem bele ebbe az egészbe, én láttam meg először a pénzt a dologban. És valahogy én jövök rá mindig, mi lesz a trend egy-két hónap, egy év múlva, de ennyi. Az is lehet, néhány év múlva változik a rendszer, és akkor fuccs a megélhetésünknek. És nem marad semmi ebből az egész Robin Hoodosdiból, ebből az egész ellenállásdinak nevezett kis bizniszünkből, ami mégiscsak üzlet, akárhogy is vesszük. S majd lecsúszott alkeszként egy korsó sörről sztorizunk egykori hőstetteinkről olyanoknak, akik még csak nem is értik, miről beszélünk.

Ehelyett most itt vagyunk hajnalok hajnalán a város szélén, és úgy teszünk, mintha sose halnánk meg, vagy mintha éppen holnap sem volna, csak a jelen. És ebben a jelenben az utcai lámpák fényén túl előbukkan a vasúti felüljáró. J. lassít, hogy körülnézhezzünk. Talán eső készül, mert szélcsend van, és mintha párás volna a levegő, de lehet csak a kombinát közelsége miatt érezzük mindezt. Sehol egy lélek, egyetlen autót látok a kiürített orvosi rendelő előtt parkolni, de a távolság és az elsötétített szélvédő miatt nem tudom megállapítani, hogy ül-e benne valaki. Nagydarab luxusterepjáró, ha figyel valaki, akkor nem ebből teszi majd, hanem egy jelentéktelen kisautóból, gondolom. De amint letérünk a kis földútra, a dzsip fényszórói felkapcsolnak és az autó elindul. Nem minket követ, ellenkező irányban hajt át a felüljárón, nem is lassít, de a gyomrom egész kicsire megy össze. Indulás előtt nem ettem, ezért úgy érzem magam, mint aki forró ölmot nyelt.

– Mi volt azzal a terepjáróval? – kérdi A., de nem kap választ. Bámulunk bele a nedves sötétbe, megpróbáljuk belefúrni tekintetünket ebbe az ijesztő semmibe, ami körülvesz.

Az autónk az egykori kínai piacnál balra tér, és elmerülünk a sötétben. Egy idő után a kerekek alatt sem ropognak már a kavicsok. Majd egy éve nem esett az eső, az utat lepő arasznyi por a kerekek hangját is elnyeli, majd nyomunkban a magasszáll. Így, amikor végre megállunk, és J. kikapcsolja a fényszórókat, meg a motort is leállítja, a csend és a sötét szinte harapható. Rágyújtok, és az öngyújtóm csak a cigarettámat, meg a kezemet világítja meg, a társaimból semmit nem látok. A lépteink zaját is felissza ez a könnyű por. Olyan puha, hogy nem is érezzük, mintha egy második, arasznyi légköre volna a földnek.

És ezért tudnak meglepni minket. Meg azért, mert mi soha nem hordunk magunknál fegyvert, mintha ezzel is tagadnánk köztörvényes mivoltunkat. Mert néhány éve bizony már mi is az alvilághoz tartozunk, még akkor is, ha két tele könyvespolcom van, és örökbe fogadtam egy kutyakölyköt, és a fiókomban ott az anyám meg az apám fényképe, és művészettörténetből diplomáztam, és horgászni járok, és délutánonként néha a parkban olvasok. És békejelet tetováltattam a vállamra. És két cserép orchideát tartok az ablakban. És csipkefüggönyöm is van. És csendéletek a falon és kutyás naptár. És hiába hallgatok a reggeli kávé mellé Chopin-t, mert ez most semmit nem változtat azon a tényen, hogy vagy öt ember lő ránk, és ebben a rohadt sötétben azt sem tudom már, hogy a többiek élnek-e még. Csak azt tudom, hogy sötét van, csak a torkolattűzek fénye villog a sötétben, és én hason fekve, behúgyozva, befosva nyeltem a száraz, fémes ízű port, és nyúszítva motyogom, hogy óénédesjóistenem, pedig vallásos sem vagyok. És én már nem is én vagyok.

PATAKI ELŐD

A vacsora

A szakácsnő nagy tálca káposztasalátát hozott be. A sorban állók meglepődve és riadtan nézték, de ő figyelemre sem méltatta a várakozókat. Nyugodt léptekkel távozott. A korgó gyomrú tömeg lassan zúgolódni kezdett, egyre többen pilantgattak a kijárat felé. Páran csúnyán néztek a fehérkötényes ételosztóra, mások folyamatosan az órájukat nézték. Én egyik lábamról a másikra álltam, és figyeltem az arcokat. Sokszor teszek így, ha várakozás közben nincs semmi különösebb gondolatom, amin elragódhatnék és elútném vele az időt. Néhányan az ablakhoz közel álldogáltak, ők a tájat figyelték. A kilátás nem volt rossz, a harmadik emeleten voltunk, egy domb tetején. Egy férfi a mögöttem állóhoz fordult, és valósággal kitért hitéből, széles kézmozdulatokkal adta sorstársa tudtára, hogy már szinte egy órája vár. Azért ez mégiscsak sok. Okostelefonok még nem voltak abban az időben, az embereknek *muszáj volt szóba állniuk egymással*. A kávéház közönsége sem lehetett egysillagos osztályzatokkal elárasztani. Ha valaki kapcsolatra vágyott, nem nézhette meg a GPS-en alapuló társkeresőt, van-e esetleg valaki egykilométeres körzetben. Muszáj volt személyesen közeledni. Elkép-

zeltem, ahogy egy férfi odalép a szebbik nem egyik csinos képviselőjéhez, és meghívja egy romantikus káposztára. Mindent volt időm végiggondolni, mert továbbra sem jött étel.

Ennivaló nincs, de káposztasalátája... az van. Az lényeges, nélkülözhetetlen. Gyakori emberi vonás: elveszni a részletekben, elfelejtve a lényegét. Volt egy barátom, aki mindig autósárlásról álmodozott. Még be sem iratkozott a sofőriskolába, és megvette a hangfalakat a kocsához. Akárhányszor találkoztam vele, mindig a „boxákat” emlegette, hogy 5.1-es, és milyen hangosan szól majd a zene a kocsiból! Szakácsnő, kérem, nem hozna be esetleg a saláta mellé egy kis krémes tésztát is?

Egy furcsa alak állt be a sor végére. Érdekes. Az újonnan jövők látták, hogy hosszú várakozás nélkül itt nem kapnak enni, sőt még a vacsora sincs kész, és inkább továbbálltak. De ő mégis beállt a sorba. És milyen érdekesen néz ki... Magas termetű, szikár, arcát sötét csuklya fedi. Más nem vehettem ki alakjából. Egyrészt messze állt tőlem, másrészt sötét, fekete köpenye és csuklyája szinte teljesen eltakarta testét.

Egyből szóba is elegyedett az előtte állóval. Különös. Olyan zárkózottnak tűnt és mégis milyen beszédes... Lassan átkarolta a másfél órája sorban álló egyént, és elhagyta a termet. Hogyan bírhatta rá egy ismeretlen, hogy távozzék? Biztos ismer egy másik étkezdét és talán oda hívta

át. De az is meglehet, hogy ismerték egymást.

Meglepettségemet növelte, hogy a fekete köpenyes öt perc múlva visszatért, és megint sikerült meggyőznie valakit, hogy tartson vele. Ki lehet ez?

Az emberek sorra távoztak. Csendben, ellenállás nélkül, lemondva a vacsoráról. Mind a csuklyással. Kezdték azt gondolni, hogy álmodok. Ezt gyorsan el is vettem és próbáltam más magyarázatot keresni. Ekkor viszont észrevettem, hogy egyedül maradtam a teremben, és az ismeretlen egyén egyenesen felém tart. Erőt vettem magamon, és próbáltam leküzdeni izgottságom.

Csuklyája alól alattomosan méregetett, így közeledett felém. Nemrég még szikár alaknak neveztem, de amint mellém ért, rájöttem, enyhén fogalmaztam. Arca becses volt, kiálló pofacsontjai ijesztően meredtek előre. Csont és bőr volt. Hatalmas szemei fátyolosan szürkék, és olyan becsesek voltak, mintha már nem is az arcához tartoztak volna, hanem mélyen a koponyájában ülnének.

Mellém érve meg akart szólítani, ám én gyorsan a szavába vágtam:

– Nem megyek sehova, megvárom a vacsorámat. – jelentettem ki erőltetett nyugodtsággal, de meglehetősen határozottan.

Nagyon megleptem ezzel. Arca még sápadtabbá vált, aztán mérgében vörös színt váltott.

– Utálom az írókat... – mondta, majd egyszerűen kilépett az ablakon.

BUTCOVAN FIGERALD

Vegyülés

*Fehér vásznon két szín vonaglik
Egyre közelebb és közelebb míg
Összefolynak mint a testnedvek
Szép lassan egymásba keverednek*

*Új szín születik eleven képlékeny
Betölti a teret egyre halványabb
Bölcsője és koporsója a felület
A fogantatástól a kiszáradásig*

Őszre festett rét

*Egy férfi és egy nő állt a réten meztelenül,
Merevek voltak, mint a fák, természetesen,
Ráncok tagolták őket, mint apró kéregcikkék,
Gondosan lefedték kiszolgáltatott alakjaikat.
Remegni kezdtek a szélben, hajkoronájuk
Széttárt kezeiken járt táncot, nyárfa színűt,*

*Szomorút, gyümölcsöt már nem teremnek,
Ha még élnek, mire várnak?*

Szürkeség a lombokon

*A felhők szürke filtert alkotnak
a tavaszi spektrumon.
Lomhán hasálnak a lombokon,
az ágak pedig ölelkeznek
szorosán, egymásba
terülnek szanaszét, mint
örült idegnyúlványok.
A madarak, gondok
megtelepednek rajtuk.*

*Fasorok gyűrűjében
sárga mezők, zöld rétek,
piros tűzcsapok
között a szétszórt házak
stabil kártyavárakat alkotnak.
Ebbe a pakliba tartozom.
Ha újra osztánának mindent,
máshova keverednék.
Lehetne még otthonom?*

Hőgye Ádám 1999-ben született Budapesten. Multimédiás középiskolába járt mozgókép szakon, és most tette le az OKJ-s vizsgát mozgókép- és animációkészítésből. Prózát ír, mást nem, de a mozgóképi szakírás is egyre jobban érdekli.

Hevele Ádám 1993-ban született Nagykárolyban, a BBTE magyar-komparatiztika szakán végzett. Jelenleg Brightonban él, egy japán sushi-étteremben dolgozik séfként.

Horváth Szekeres István 1975-ben született Csíkszeredában. Közel nyolc évig újságíró-karikaturistaként dolgozott az *Új Magyar Szónál* és az *Erdélyi Riportnál*. Jelenleg a *Maszol.ro* hírportálnak rajzol.

Pataki Előd 1989-ben született Biharon. Kolozsváron él. Egy informatikai cégnél dolgozik, emellett prózát és verset is ír.

Butcovan Figerald 1999-ben született Margittán. A mosonmagyaróvári Kossuth Lajos Gimnáziumban érettségizett.

Közönséges rémtörténet

Ferdinandy Györgynek

Utoljára évtizedekkel ezelőtt pályáztam sikeresen. Akkor a fiatalság parttalanul áradó, pimasz optimizmusával azt gondoltam, hogy mindig így lesz. Hogy pályázatok révén bejárhatom majd a fél világot. Aztán rájöttem, hogy ez nem így működik. Legalábbis nem az én esetemben. A sok sikertelen próbálkozás után néha azon töprengtem, hogy frissen végzett filológusként miképpen nyerhettem el annak a neves alapítványnak a támogatását, mellyel Prágába utazva kolostorok mélyén kallódó kódexek középkori hiedelmeit tanulmányozhattam. Nem leltem rá ugyan az alkimisták titkos képleteire, sem a Gólem-csinálás rejtélyére, de a gyűjtött anyagból simán megírhattam a doktori dolgozatomat.

Mintha mindez egy másik életemben történt volna, mégis tisztán emlékszem a részletekre. A fekete villamosra, mely a vasúti pályaudvarról a központba vitt, miközben a hangszóróból kipergő szláv szavakat hallgattam, melyekről utólag derült csak ki, hogy nem mágikus ráolvasások, hanem a megállók nevei. A kolostorok dohos termeire, hol szentéletű pópok szőtték lankadatlan szorgalommal hálójukat a homályba vesző boltívek alatt. Az egérszagú könyvekre, melyeknek szálkás, gótikus betűit ördögi kísértésekkel viaskodó, jámbor szerzetesek vetették pergamenre a titkokat kutatók legnagyobb örömeire. Az óváros füstös lebujaira, hova esti bolyongásaim során minduntalan betévedtem, hogy szejkszerű alakok társaságában frissen csapolt sört igyam. Voltam az Aranyművesek utcájában, Kafka mesebeli házikóra emlékeztető lakásánál, és tiszteletemet tettem nála az új zsidó temetőben. Tartoztam neki ezzel, hiszen ő volt az, akiből jelesre vizsgáztam világirodalomból harmadéven.

E sikeres tanulmányutat követően a vidéki lét langyos pocsolyájába süllyedtem. Azóta is annak az isten háta mögötti falu általános iskolájának vagyok a tanára, ahova az egyetem elvégzése után kihelyeztek. A tanítás mellett összehoztam ugyan még néhány cikket. Esszét, recenziót, kritikát, de önálló kötetre már nem futotta. Aztán rákaptam a fikcióra. Novellákat, elbeszéléseket írtam, melyek arról szóltak, hogy miképpen csesződött el ígéretesnek induló kutatói karrierem. Olyan volt, mint a kábítószer. Saját recept szerint kevert koktéllal, melyben a képzeletet csipetnyi natúr valósággal vadítottam meg, hogy a legképtelenebb fordulat is hitelesnek tűnjék az olvasók szemében. Ha azonban rám kérdeztek, hogy tényleg rólam van-e szó ezekben a különös történetekben, válaszként sejtelmesen mosolyogtam, mint Mona Lisa a Louvre-ban.

Néhány hete aztán nem várt szerencse ért. Hajdani évfolyamtársam, akiből hír-

neves író lett közben, Kárpát-medencei körútja során a mi falunkba is eljött. Régi barátságunkra hivatkozva arra kért, hogy mutassam be az új könyvét. A kultúrotthonban szervezett közönségtalálkozó után két palack száraz vörösbor társaságában hosszasan elbeszélgettünk. Felelevenítettük diákkori emlékeinket, megosztottuk egymással olvasmányélményeinket, írással kapcsolatos elképzeléseinket.

– Az év nagy részét egy földközi-tengeri szigeten töltöttem – váltott hirtelen témát évfolyamtársam, s a zsebéből kivett egy turistatérképet. – Neve is van – hajtogatta szét a színes papírlapot –, de én egyszerűen csak a szigetemnek hívom. Ott írok. A mostani körutam másfél hónapig tart. Gyere el addig oda. Légy a vendégem. Az utadat is fizetem. Nekem ez igazán semmiség, elhiheted. Vedd úgy, mintha újból sikeresen pályáztál volna. Olvastam néhány novelládat, biztosan jól fog tenni neked az új környezet...

Mit mondjak, habozás nélkül elfogadtam nagyvonalú ajánlatát. Jobbkor nem is jöhetett volna. Már egy hete a nyári vakációmát töltöttem, nem kellett az iskolából elkéreznem. Még akkor este elhatároztam, hogy azon az egzotikus helyen írni fogok. Mégpedig egy igazi rémtörténetet. Lassan fokozódó feszültséggel, váratlan fordulatokkal, hátborzongató befejezéssel. Egy fecnire azon nyomban ráfirkantottam zseniálisnak gondolt ötletemet, s később a noteszembe írtam a vázlatát. Csírájában benne volt minden, csak ki kellett bontani, feszes, összefüggő mondatokká formálni. Gyerekjátéknak tűnt az egész, mint mindig az elején.

Utazás előtt a neten rákerestem a szigetre. Nagyobb volt, mint képzeltem. A kontinens felőli részén jellegzetes mediterrán települések voltak. A gyarmatosítás korát idéző fehér házak. Cédrusok, platánfák, szökőkutak. Szelfiző turisták, barátságosan mosolygó helybeliek. A sziget másik felén viszont kevesen laktak. A levendulamezők, olajfa- és narancsfali-

getek után buja zöld növényzet következett. A keskeny földutak mentén néhány ház állt csupán. Ezek egyike, egy homokszínű kőház volt a vendéglátómé.

Eleinte minden olyan simán ment. Mintha egy láthatatlan kéz előre megírta volna. A repülőjegyeket vendéglátóm postán elküldte. A borítékban egy rövid levél is volt az ott tartózkodásomra vonatkozó, fontos tudnivalókkal. A gépem három nap múlva indult a kolozsvári reptérről. Budapestten kellett átszállnom a kontinens és a sziget között közlekedő járatra.

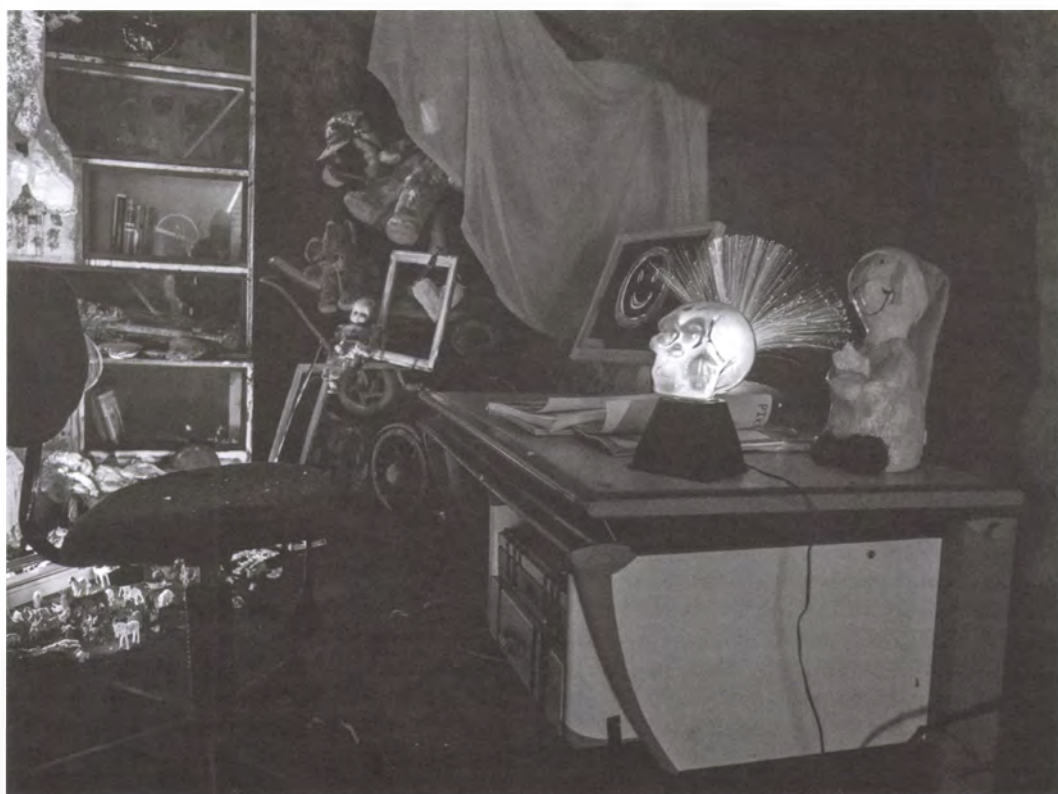
Még aznap becsomagoltam. Csak a legszükségesebbeket tettem a bőröndbe. Fürdő- és rövidnadrágot, fehérneműt, pólót, szandált, napolajat és borotvakészletet. Meg a tollamat, a noteszemet s a laptopomat, amely már jó ideje az íróasztalomon porosodott.

Az elutazásom előtti napon benéztem az iskolába, s a körmét nagy műgönddall lakkozó titkárnőnek mintegy mellékesen megjegyeztem, hogy másfél hónapig ne keressenek, mert alkotói szabadságra mentem egy távoli szigetre. Fel sem nézett mérnöki pontosságot igénylő munkájából. Szegény azt hihette, hogy a nagy hőségben napszúrást kaptam, és félrebeszélék.

A gépem pontosan indult, kényelmesen utaztam. Átszálláskor sem kellett sokat várnom. Július elsején, reggel, kilenc óra után pár perccel ragyogó napsütésben landoltunk a sziget repterén.

A leszállást követően azonban mintha minden a visszájára fordult volna. A boszszúságok sora a bőröndömmel kezdődött. Nem volt a futószalagon a többi között. Egy darabig vártam, aztán az információs irodához rohantam. Az egyenruhás alkalmazott udvariasan végighallgatott, majd hosszas telefonbeszélgetésbe bonyolódott.

– Kinek kellett az én ütött-kopott koffeinem?! – ismételtettem közben keserűen, s már lemondtam arról, hogy valaha is viszontláthatom, amikor a kiüresedett csarnokban egy kezeslábast viselő munkás megjelent vele.

– Tévedésből a torontói járatra került – magyarázta. – Az utolsó percben vettük le a gépről.

Ijedtségem múltán, a kijáratot keresve, rossz irányba mentem, s az érkezési oldalról az indulásra keveredtem. Amikor végre kijutottam, már egyetlen taxi sem volt a reptér előtti téren. Pedig azzal kellett volna kimennem a házhoz. *A taxi a biztos. A buszok rendszertelenül közlekednek a szigeten*, írta vendéglátóm a levelében. Egy ideig tanácstalanul toporogtam, aztán ahány nyelven csak tudtam, kérdezősködni kezdtem a járókelőktől. Házigazdám nevének hallatán egy kecses kreol lány mosolyogva bólintott. Ilyen szép női mosolyt rég nem láttam.

– A 8-as busz megy arra – bűgta simogató alt hangján. – Innen indul. A tizenkettedik megállónál kell leszállnia. Vigyázzon, ne tévessze el – villantotta rám újból fehéren fénylő fogsorát.

Alighogy kimondta, megérkezett a busz. Rozoga jármű volt. A festék nagy része lepattogzott róla. Oldalán hatalmas rozsdafoltok éktelenkedtek. Mintha egyenesen a roncslepről került volna vissza a forgalomba. Fiatal, vékonydongájú sofőr ült a volánnál. Bal kézfeje a sziget térképe volt tetoválva. Rajtam kívül még hat utas volt a buszon. Egy középkorú japán pár, három hangosan karattyoló portugál matróna, és egy magas, őszülő halántékú, szőke férfi, német vagy holland.

A reptér után pár kilométerrel a széles betonsávról egy keskeny földútra kanyarodtunk. Az út szélén burjánzó növényzet miatt inkább kitalálni, mintsem látni lehetett a közlekedési táblákat. Mi lesz velem, ha rossz helyen szállok le, gondoltam szorongva. Miközben a rám váró veszedelmeket leltároztam, megpillantottam az első megálló horpadt bádogtábláját. A busz lassítás nélkül haladt el mellette. A következő háromnál sem álltunk meg. Bepánikoltam.

– A tizenkettedik megállónál le kell szállnom – léptem oda a sofőrhöz.

– Előtte jelezze – mutatott a középső ajtó felé. Cigaretta kotort elő a zsebéből, rágyújtott, arcomba fújta a füstöt. – Ha nincs fel- vagy leszálló utas, nem szoktam megállni.

Bosszantott annak a nyápic srácnak a nyeglesége, de nem szóltam. Józan eszem azt súgta, nem ajánlatos összehalászni vele. A baj mégis bekövetkezett: a leszállást jelző gomb helyett idegességemben a riasztógombot nyomtam meg. Mintha az apokalipszis harsonáját fújták volna meg, fűsiketítő hang hasított a csendbe. Az utasok riadtan néztek rám, a sofőr vilámló tekintettel. Újból jeleztem. Hosszan, kitarotán nyomtam a gombot, mintha az életem függött volna tőle. A busz megállt, az ajtó szétnyílt. A sofőr szitkozódása közben lekászálódtam a buszról.

A ház pár száz méternyire állt a megállótól. Viszonylag hamar odataláltam. A kovácsoltvas kapunál újabb megpróbáltatás várt. Bár a megadott kódot többször is beütöttem, az a kurva zár az istennek sem akart kinyílni. Amikor azonban végző kétségbeesésemben a kapunak feszítettem a vállam, kiderült, hogy nyitva van, csak erősebben kellett volna befelé taszítani. A ház ajtajával is nehezen boldogultam. Még jó, hogy nem látott senki, amint kétbalkezes betörőként hosszú percek alatt bénáztam a bejárat előtt.

Egyenesen az emeleti vendégszobába mentem. Kimerülten dőltem le az ágyra. Késő délután ébredtem föl. Kicsomagoltam, zuhanyoztam, s lementem a nappaliba. A tágas szoba egyik fala üvegből volt. Leültem egy fekete bőrfotelbe, és néztem a tengert. A fémesen fénylő víztükör fölött vörösen parázslott a napkorong. Később végigjártam a házat. A földszinten, a nappali mellett, volt a konyha. Világos bútorok, elektromos tűzhely, márvány munkalap, hatalmas hűtőszekrény. Az ebédlőasztalon ezüst gyertyatartó állt. A konyhaszekrény tetején három sárgaréz mozsár. Ragyogott minden a tisztaságtól. A dolgozószoba a folyosó végén volt. Az ab-

lak előtt, olajbarnára lakkozott, antik íróasztalon múzeumba illő írógép. A falak mentén könyvespolcok. Több száz könyv sorakozott rajtuk. Egyik-másik előtt apró szobrocskák, képeslapok, szuvenírtárgyak. A magas kőfallal övezett kertben jerikói lonc, oleander bokrok, fügefák. A puha, illatos csendben tisztán hallatszott a kabócák ciripelése.

Igen, ez valóban ideális hely volt az alkotáshoz. Nekem azonban mégsem ment. Eltévett kísértetként ténferegtem a házban, a kertben. Sehogy sem illetem ebbe az íróparadicsomi környezetbe. A parton sem leltem örömet. Az erős napfénytől már másnap csúnyán leégtem. A homok közé keveredett éles kavicsok, kagylóhéjak fölsebezték a lábam. Arról pedig, hogy ebben az ismeretlen, zöld útvesztőben messzebbre merészkedjek, szó sem lehetett.

Azt gondolom azonban, hogy szellemi rövidzárlatom oka mélyebben gyökerezett. A valóság állt bosszút rajtam, mert az illúzió hitelesítése érdekében szégyentelenül fel- és kihasználtam. Mert szavakkal játszadozó íróként belekontárkodtam a teremtés természetes folyamatába, Isten szerepében tetszelegve, kényem-kedvem szerint alakítottam hőseim sorsát. Igen, a valóság, mely a bőröndöm elkalódásával, a reptéri kijárat eltévesztésével, a jelzőgombok fölcserélésével, a nehezen nyíló kapuval és ajtóval büntetett meg engem. Csupa közönséges rémséggel, hogy vegyem már észre, nincs nála nagyobb hatalom a világon.

Így aztán szellemi szórakozás helyett maradtak a primér élvezetek, szükségletek. Evés, ivás, ürités, alvás. Az ott töltött másfél hónap alatt föléltem házigazdám élelmiszertartalékát, alaposan megdézsmáltam borospincéjét. Mikor visszatért, alig ismert rám. Tokám a nyakamra, pocakom az ágyékomra fittyedt. A nagy semmittevésben még borotválkozni is elfelejtettem. Koszos rövidnadrágban, foltos pólóban, szakállasan és mezítláb úgy néztem ki, mint egy 21. századi túlsúlyos Robinson, aki ahelyett, hogy megacélozott volna a szigeten, elpuhult, kocaturista lett.

– S az írás? – szegezte nekem a kérdést házigazdám. – Mutasd a kéziratot!

– Az itt van – kopogtattam meg a fejemet. – És itt is marad.

Aztán komolyra fordítva a szót részletesen elmeséltem neki a viszontagságaim.

– Ugye most viccelsz?! – nézett rám hitetlenkedve.

– Viccel a fene! – vágtam rá dühösen.

– A 8-as busz – kezdte, de aztán elakadt.

– Mi van a 8-as busszal?! – kaptam fel a fejem. – Azt a tragacsot már rég ki kellett volna vonni a forgalomból. Arról a pimasz, fiatal sofőrrel nem is beszélve.

– Hát ez az – mondta komoran, minden szót külön hangsúlyozva. – Az a busz, amiről beszéltél, tíz esztendeje, július elsején, menetközben kiégett. A sofőr és valamennyi utasa szörnyethalt. Egy japán házaspár, három idős portugál asszony és egy holland férfi. Egy kreol lány szerint, aki azóta nyomtalanul eltűnt, még volt benne valaki. De erre nincs semmiféle bizonyíték. A vizsgálatok szerint rövidzárlat okozhatta a szerencsétlenséget. Talán egy rosszul működő riasztógomb.

Szigetlét és vágy a boldog szigetekre

>>>>> folytatás az 1. oldalról

Az *elszigetelt*, a *szigetelés* 1818-ból és 1821-ből adatolható, nyelvújítási buzgalom szülötte, a személyes-társadalmi, valamint műszaki szokincsbé foglalódott. A magyar irodalomban talán legnagyobb hatással és a legnagyobb átéléssel Jókai Mór regényeiből köszön vissza, a maga gyermeki élményeit a komáromi szigetről *A tengerszemű hölgy* című, időskori művében örökítette meg; egy másikban, *Az aranyemberben* írásművészetének pazarló bőségével hívta olvasóit a Senki szigetére, Ada Kaleh-ra, melyet a természetátalakítás szenvedélyének engedelmeskedő folyamszabályozási akarat azóta vízzel árasztott el. Így csak Timár Mihály története őrzi a társadalmi kötöttségektől, az élethazugságtól menekülő ember boldogságra lelésének terét, ahol önmaga lehet szerettei körében. Timár menekülésének, a „világ”-ból kilépésének, önvilága teremtésének története mintegy visszhangozza a több évezredes vágyat: a boldog sziget(ek)re rátalálásnak, az önmagával azonos létezésnek megvalósítását.

Mesei a regényben bekövetkező fordulat: Timár Mihály megmenekülésével valóra válthatta, hogy kimaradjon abból a kettősségből, amelybe nyilvános és titkolt léte kényszerítette, a komáromi-világi és szigeti élete lényeges megkettőződésének, kétlelkűségének feloldását tette lehetővé, a senki, mert senkitől sem birtokolt, senki érdekkörébe nem sorolt, senki által meg nem hódított, senki által nem rendszabályozott sziget kínált esélyt önazonossága elérésére, szakíthatta meg végleg vergődését a kötelezettség és a szerelem között.

Innen már csupán egy (irodalmi) lépés Capitanoé, az *Ahol a pénz nem isten* Jókai-regény főhőse. Szűk környezetével együtt építette meg a maga otthonát a Csendes-óceán (?) egy senki által nem ismert-lakott szigeten, hajótörését követőleg szervezte meg kicsiny családjával együtt életrendjét, alkalmazkodván a természet szabta törvényekhez, kihasználván a természet adta lehetőségeket. Tagadva a modernitás ellentmondásaiba bonyolódott civilizációt, a nagyhatalmi versengések közepette egymásra törő államok hatalmi igényeit; mindazt, ami végzetes jövőt ígér; kivonulván a jelen fenyegetettségéből, a családi kör nyújtotta személyes boldogság példáját mutatja föl az önmagával eltelt, a mértéktelenségbe fúló, a fejlődéshittől megreszégült világnak.

Jókainak ez a kiábrándult századfordulós üzenete párhuzamos a válságbölcseletek formálódásával. Ezek megkerülésével fordul vissza a regény a boldog sziget eszménye felé, a mesék gondolatiságát éppen úgy visszhangozva, mint a mítoszokból a XX. századnak is tanulságot ígérő történeteit. Talán elgondolkodtató lehet, hogy a 21 esztendő Sándor szigeti boldogságba küldi János vitézét; a boldog szigetet a világtenger veszi körül; s amint Tündérország leírásából kitesszik: örökös hajnalban élnek, nem gyötrik az évszakok, a tavasz szintén örökös, mint ahogy a napszakok sem váltakoznak. Nem szükséges hosszas töprengés: Petőfi megragadó leírásának bizonyosan első előfordulását az antik eposzban, az *Odüsszeiában* fedezzük föl, az Elízium: a boldog lelkek jutalma. Hésziodoszról is idézhetnők Ókeánosz boldog szigeteit.

Az *insula amoena* (a kies-szép sziget) mellett az antikvitásból részint a vágy tárgya, a jelennél igazságosabb társadalom-uralom ábrándja kap formát Platón műveiben, a *Timaiosban* és a *Kritiasban*, az egyiptomi papok őrizte, onnan a bölcselőhöz eljutó elsüllyedt Atlantisz emléke nem kevésbé indította meg a kései utókor képzeletét, törekedvén egy eszményi állam szerkezetének és berendezkedésének leírására. Irodalmi műfaj született ezt a gondolatot formába öntendő, az utópikus regény, együtt ellentétjével, a negatív utópiával, amely – jellemzően elsősorban a XX. században, a totalitárius államok korában – számos, vészjósló fenyegetést előlegezve, a megvalósulthoz képest még visszafogottnak bizonyult. Homérosból ismerős ama szigetvilág, amelynek egyik szigetére törekszik haza a leleményes Odüsszeusz, aki más szigetekben nem teljesen akarata ellenére tartózkodik, Kirkéén és Kalüpszóén, a halálistennőén, illetve a napisten varázserővel rendelkező leányán, aki álatokká bűvöli Odüsszeusz utitársait. Olyan alaptörténetek, az emberi létezés olyan – meghatározó – eseményeként előadott elbeszélések a Homéroszéi, hogy általuk egyrészt a sziget-létezés különféle változataira derül fény, másfelől nyitottak bizonyulnak arra, hogy az európai szerzők továbbgondolják, újrainrják, pszichológiai alaptípusokkal népesítsek be a mítosz távolba tűnő eseménysorát. Márai Sándor *Béke Ithakában* című emigrációs regényében a mítosz és a logosz közé helyezett, mindkét korszak eszményeitől meghatározott, ezért a múltó régit és a keletkező újat magában egyesítő, mégis meghatározhatatlan hőssel játszatja el a sziget-létezés, az otthoni és az otthontól távoli tartózkodások drámáját. Ez a szigetlét telítve van nyugtalansággal, felfedezésre törekvéssel, az újra-fordítás lázával, a kitöréssel, amely a körülhatároltság, a bekerítettség, a helyhez kötöttség ellenében állandóan újra fel-támadó igénnyel, a vándorlásnak mint életmódnak vállalásával. Odüsszeusz szigetlété korántsem a megállapodottságé, a világból való kikülönülésé, létezésében van valami ideiglenesség. S hogy hazatér Ithakába, a kisfejedelemségnyi szigetre egy jóslattal terhelt (hogy majd a tenger felől éri a halál), csak az *Odüsszeiában* végzi be történetét. Az ókori világot a maga jelenkorával szembeesítő Friedrich Schiller mondia ki versében (öt követi a mi Berzsenyi Dánielünk): hazatérve nem ismer rá Ithakájára; tíz esztendőnyi távollét után ő is változott, talán a sziget is. A mesék Tündérországát, az Elíziumot jellemezheti az állandóság, amelyet egy nyugtalanabb szemlélő hajlamos volna egyhangúságnak tekinteni, Odüsszeusz sorsa és az általa megalapított történet azonban a kalandregény ideje szerint tagolódik, s ez a kalandregény az európai irodalom évszázadaiban megalkothatja a boldog szigetekre vágyódás, a titokzatosságot rejtő szigetek titokfejtésre kihagyott történetét, a szigeten eltöltött lét „kalandos” teremtés-elbeszélését. A hajótörést szenvedő, a lakatlan szigetre vetődő vagy a csupán kalandvágyból odahajózó emberek már önmaguk szervező, öngondoskodó, alkotó képzeletére vannak utalva, természet és emberi képesség összemérésére, kiegyenlítésére, kihasználására törekszenek, hogy szigetlétükkel példázzák részint az öngondoskodás erejét, részint azt, mint válnak kezüket és eszüket használva mesterre, életfeltételeik teremtetőjévé. Így fejlődik a szigetlakó Robinson Crusoe európai alaptípusa, egy regényalakzat mintájává (robin-

zonád), hogy előbb átalakítva az ifjúsági regények számát gyarapítsa, majd céltáblájává legyen egy európai felsőbbrendűséget vitató nézetrendszernek. Ez utóbbi sors várt Shakespeare-nek minden bizonnyal utolsó színdarabjára, *A viharra* is (1611-ben adták ki először Londonban, az első kiadás 1623-ból való, több évvel a szerző halála után jelent meg). Prospero szigete egyike azoknak az allegorikus helyeknek, hová az európai irodalmi gondolkodás utalta szigetlétén töprengő költőit. Minthogy a kutatás összefüggésbe hozta a vállalkozó szellemű angolok felfedezéseivel, az állampolitikai gondolkodás, a törvényes-törvénytelen uralkodás kérdéseivel, a korszak bölcseletét visszahangozva a természet és a művészet szembesítésével tűnt ki. Shakespeare nem először veti föl a száműzetés mint életforma problémakörét, itt egy varázserővel rendelkező száműzöttnek volna módja bosszút állni rosszakaróin. S hogy ezt nem teszi meg, arra tizenkét esztendő szigeti tapasztalatai készítetik: a szigeten megzabolázta a természet vad erejét, szolgáltatába tudta állítani a lég pajkos szellemét, ezek után vihart varázsolva kényszeríti a szigetre az ellene vétkezőket. A szigeten, a maga elkülönültségében, leánya és a szolgáltatába állítottak társaságában gondolta végig életét, a tudást, a varázsmesterséget, melyet megszerzett, a sziget az elmélkedés, a belátás, az önmegismerés helye, a történet végső kimenetelében a feloldás, a megbékélés, a kiegyenlítés színhelyévé változik. A rövid idő alatt lejátszódó cselekményben senki nem őrizheti meg felvett szerepét, kinek-kinek a maga lényegében, leplezetlenül, kell képviselnie önmagát. A tizenkét esztendő szigetlét folyamán Prospero szert tett a megbocsátás bölcsességére, a megértésre, nemcsak a megnyugvást éri el a maga és mindenki számára, hanem a boszorkányfi Calibant és a játszi szellem Arielt is visszabocsátja közegükbe. Olyan színpadi búcsú Shakespeare-é, amely a szigetlét allegóriájával indokolja visszavonulását, a közéletből a magánéletbe, a városi nyüzsgésből a vidéki magányba. Prospero búcsúszavai a kölcsönös bocsánat jegyében hangzanak, a szigeten elsajátított bölcsesség életté varázslására hív föl. A mások szabadságát lehetővé tévő elnyeri a maga szabadságát, Prospero szigete a művészet és a természet egymásra látásával gazdagítja az irodalom sziget-történetét.

A nem-helynek elgondolt szigetek, az utópiák kevésbé törődnek az egyes emberekkel, sokkal inkább az állammal, a kormányzási formákkal. Majd a XX. század negatív utópiáiban kerül sor az egyes ember nem egyszer kilátástalan helyzetének drámaiságot sem nélkülöző leírására. Az idők folyamán a felfedezések, a földközi utazások, a gyarmatosítások megváltoztatták a sziget-elképzeléseket. Annyi mindenesetre a régi képzetelekből visszamaradt, hogy a boldog szigetek utáni vágyakozás irodalmi alakok cselekvését mozgatója. Így képzel el magának szigetlétet Eugene O'Neill *Amerikai Elektrájának* két ifjú hőse, ahonnan hazatérés sietteteti a tragikus kifejeletet. Az Európa-fáradságot megelő XIX. századi festő, Paul Gauguin otthagyja Franciaországot, hogy Tahiti szigeten festészetét, világlátását megújuljon. *Sziget* címen szerkeszt és ad ki az 1930-as esztendő közepén három kötetet Kerényi Károly (a szerzők között ott leljük Hamvas Bélát és Németh Lászlót), amely ugyan az antikvitás éltető szelleméből indul ki, de szembesül a leginkább égető korproblémákkal, esszéisztikus tanulmányokkal igyekszik valami más képvisel-

ni, mint amit a pozitivizmusba hajló magyar tudományosság hirdet, és elkülönül a totalitárius rendszerek mítosz-kisajátításától is.

A szigetnek a jobb emberi létezés színhe-lyeül megjelölt értelmezése az ókortól a XXI. századig ível. Drámai cselekmények teréül szolgál, de a vágy kivetülése is. Az örök boldogságot kínálja, de csábítással, gonosz va-rázslással is fenyeget. Célként értelmezhető, de mint a holtak szigete messze kerülendő helyként is. Tervezett, elképzelt, megvalósít-landó államként funkcionál, amely olyannak tűnhet, mint a lehetséges világok legjobbika. De ismeretlenségével, beláthatatlanságával rémséges tettek földje. Körülhatároltsága a biztonság érzetét keltheti, a külső pompa azonban a feladatot feledő, az élvezetekben elmerülő élet elfedését szolgálhatja. Tün-dérek lakhatják, de démonok is; állam-mo-dell és merész tervezetések tárgya. Szá-mos szerző áll a lehetőséggel, hogy szigetre telepítse az általa fontosnak hitt történe-seket, a *Don Quijote* boldog szigete ezt ugyan-úgy tanúsítja, mint a goethei humanizmust példázó *Iphigenia Taurisban*.

Szigetállamok alkotják meg létezésük mítoszát, mint Szántó György *Melétéjében* Mál-ta. A sziget nem földrajzi jelentésében nem ismer földrajzi határokat. Mert mesék, irodal-mi alkotások, mítoszok emlékezetéből sugár-zik szét. Amikor Tandori Dezső egy rajzához magyarázatként, vagy egy mondásához rajz-ként a „mindenki sziget” mottót illeszti, egy-szerre fordítja a személyesbe meg az általá-nosba azt, ami vonatkozhat az egyes személy önmagaságával jelzett távolságára a többitől, értéként felfogott egyediségére, arra, hogy minden ember önmaga szerint képvisel érte-ket, valamit, ami a másinál nem ugyanúgy jelenik meg. S ha a rajzban hasonló mozza-natok alkotnak szabálytalan négyzetet, ez az összesség szabálytalansága, amelynek elemei ugyan hasonlítanak egymásra, legalábbis külsőleg. Ugyanakkor, mikor összességet al-kotnak, egymástól határral választódnak el, jóllehet ezek a határok egymáshoz simulnak; a határvonalakat tekintve több a hasonlóság. Mindenki sziget, és semmi jel nem mutat ar-ra, hogy így, megsejmléléskor lennének fonto-sabb és kevésbé fontos szigetek. Elszigetelőd-nek egymástól, de annak tudatosulása, hogy határok vannak, amelyek elválasztják egy-mástól a szigeteket, e határok érintkezése az elkülönültségek mellett legalább annak felté-telezését engedik meg, hogy mindenki sziget. Lehet, de ez már további töprenkedés, hogy mindenki másképpen sziget. De lehet az is, hogy éppen a szigetlét (vagy annak vágya) a közös: ezáltal mutatkozik meg az emberlét különossége, nevezetesen a szigetlét vágyá-ban. A XX. században a modernitás okozta elmagánosodást hirdették, még magányos tö-megről is esett szó; nem egyszer azonban ki-sebb közösségek, a maguk (jelképes) szigeté-re vonultak, hogy ott teremtsék meg a létezés feltételeit, az egymás számára érthető üzene-tekből kiolvasható közös élményt, az együtt gondolkodás, a megvitatás, a közös bölcsel-ke-dés lehetőségét.

Ma már nemigen adódnak olyan szigetek, ahol el lehetne rejtőzni a kor elől. A tudomá-nyok, a művészetek sem tagadhatják, mily mértékben függnek közegüktől. A szigetlét története, újra elbeszélése, másképpen elgon-dolása újabb, sosem abbamaradó sziget-törté-net, újra kezdés és folytatás, újratervezés és továbbépítés. Az antikvitásban vetődött föl, és nem szűnt meg, bármilyen viharos idők-ben (legalább gondolatban) képes volt mene-déket kínálni a menedékkérőknek...

MURÁNYI SÁNDOR
OLIVÉR

A révész (regényrészlet)

A leányfalui fürdőből a szigetre menet szóba elegyedek Zsocival. Harminchárom éve telnek napjai a folyamon. Előtte három évig targoncásként dolgozott a szent-endrei írószergyárban.

– Ez legalább nem unalmas. Minden át-kelesnél történik valami. Most éppen nem tudok kikötni a dagály miatt, mert ilyenkor mintha visszafelé folyna a víz, és eltol-j a parttól a hajót. Muszáj még egy kört tennem az utasokkal, hátha másodszor si-kerül a kikötés koppanás nélkül. Szinte hangtalanul kell a stéghez érnie a hajó-testnek. Hiába gyakorlom több mint három évtizede, úgyse sikerül mindig. Köz-ben a csónakázókra is figyelnem kell. Ne felejtse el, a vízen is sok a hülye, nemcsak a szárazföldön.

– Egyedül élsz? – teszem fel a kissé ta-lán tolakodó kérdést.

– Igen. A stégtől számítva a máso-dik házban. Négyyszer is volt nőm. Mind a négyszer két évig. De amikor közele-dett volna az esküvő napja, mind leléptek. – Rezzenéstelen arccal emeli szeméhez a távcsövet.

– Mit kémelesz? – kérdem.

– A búbos bankákat. Nézem, hogyan halásznak. Ilyenkor szoktak.

– Nem tudtam, hogy a búbos banka ha-lászik. Nem szárazföldi madár? Nem va-lami gémféle az inkább? Harcsa van a fo-lyamban? – alkalmatlankodom tovább.

– Eltűntek – feleli. – Régebben voltak, de most csak néha fognak a horgászok és akkor is kisebbet.

– Süllő?

– Az nincs. Volt, de nincs. – feleli unot-tan, mint aki le akar már rázni, mert túl sok neki a beszéd. Hallgatag embernek tű-nik. Vékony, alacsony természetével magát ki-húzza áll a kormány előtt, csontos arcába mély barázdákat vájt az idő, több hetes bo-rostája miatt elhanyagoltnak látszik, élénk szeme azonban különlegessé teszi. A tekin-tete beszél, amint a folyamot figyeli. To-vább nem kérdezem. Némán állunk egy-más mellett. – Mire gondolhat? – tűnődöm. – Biztosan elégedettebb, mint én, aki a fo-lyamon is állandóan a változást keresem. Nem elégedek meg Hérakleitosz mondásá-val, hogy nem léphetek kétszer ugyanabba a folyóba. Mindennap a másságot lesem, le-gyen az a partról vízbe hajló fűzeken, a fel-hők alakján, a stég mellett élelmet kereső vadkacsákon, vagy az utazó emberek ar-cán. Ez a másság teszi rendkívülivé szá-momra magát a folyamot, amely látta be-jönni Pócsmegyerre az ezerötszázötvenes években a törököket, átcsónakázott rajta a falu földesurának számító Esterházy-csa-lád, aztán a település pékje, aki egy ezer-nyolcszáznegyvennyolcból fennmaradt fel-jegyzés szerint Kossuth Lajos asztalára sütötte a mindennapi kenyeret. Szédüle-tes arra gondolnom, hogy utánuk a folyó most engem lát és Zsocit, a révészt, aki le-veszi szemétől a távcsövet, és tekerni kezdi kikötéshez a kormányt. Nemcsak a dagály miatt másképp folyó víz olyan, mintha áll-na, hanem az idő is megállt. Évszázadokká változnak a másodpercek. A pócsmegyeri Kháron mintha az időtlenségben igyekezne partközébe terelni ladikját. Gondolataim-ba mélyedek. Az itteni emberek szeretnek, de a vizek vadaival, a harcsákkal továbbra sem sikerül találkoznom. A folyamért jöttem és értük. Hogy ne engedjenek belefá-sulni a Madarasi Hargitáról tiszta időben látszó Déli-Kárpátok látványához szokott tekintetembe. Hogy új fejezetet nyissanak zavaros életemben. Szigetlakóként, a fo-lyam közepén ugyanis nincsenek hétköz-napjaim. Ünnepeket nem udvaromon a madarakat, ünnepeket két weimaraneremmel a séta, és ünnepe az esti horgászat. Akkor is, ha jó ideje csak az íróasztalomon levő kis akváriumban látok halat.

Nem tudom, mikor kötünk ki, és meny-nyit üldögelek még egyedül a réven, miu-tán távozott a többi utas. Zsoci, a révész türelmesen vár. Sejtí, hogy valami félbo-londdal van dolga, mert egyszer csak meg-szólal:

– Neked sincs családod? Cigid van?

– Nincs. Egyik se.

Fáradtan legyint, majd leül az utasok padjára. Mintha magának beszélne, mi-közben arra gondolok, nem értem, miért nyílnak meg nekem ismeretlenül az embe-rek.

– Apám és anyám rég meghalt. Senkim nincs. Most már utódom sem lesz. Egyedül élek. De vajon meddig? Sokszor indultam le úgy a hajóhoz, hogy átdobom felettem a hor-gonykötelet, és a végére akasztom magam. Aztán valami megállít. Kíváncsi vagyok, hogy másnap milyen lesz a vízállás, látok-e madarat, és ki tudok-e kötni ismét anélkül, hogy plusz kört kéne tennem. Mert ez har-minchárom év gyakorlat után se mindig si-kerül. Nem beszéllek mellé. A folyó. A folyó tart életben...

NÉMETH SZABOLCS ELŐD

Wes Anderson ezerarcú szigetei

Sokarcúbb toposz talán nem is formálódott a művészetekben, mint a sziget. A kontinentális tértől és annak képzetétől (megszokott, konvencionális, átlagos, rutinos, ismert stb.) leszakadó és távol eső zónák számos jelentés- és képzettartalommal töltődhetnek fel: a rabságtól és a magánytól (*Monte Cristo grófja*, *Robinson Crusoe*) az abszolút szabadságig és boldogságig (*Az aranyember*), de képződhetnek tereikben társadalmi és/vagy tudományos utópiák, illetve disztópiák (*Gulliver utazásai*, *Dr. Moreau szigete*). A filmek közül eddig talán senkinek az életművében nem játszott olyan fontos szerepet a sziget, mint Ingmar Bergmanéban, aki élete nagy hányadát a kis Fårö-szigeten élte le. Ikonikus művében, a *Personában*, az antiromantikusnak mutakozó, sziklás és szikár sziget egy mentális térré válik, amelyben a két főszereplő traumáik, boldogtalanságuk, kiszolgáltatottságuk és egymásra utaltságuk mentén olvadnak „eggyé”.

KINEMATOGRÁF

Wes Anderson az egyik legmarkánsabb szerzői világgal rendelkező kortárs filmkészítő: megszállottan szimmetrikus kompozíciók; art nouveau/pasztell színek; részletgazdag, analóg díszletek és jelmezek, széles szögű lencsével kilápipított kép – mind-mind összetéveszthetetlen Wes Anderson-féle kézjegyek. A sziget – mint más, különösképpen – számos vonatkozásban érthető az életműre és annak tételeire. Egyrészt a texasi születésű Anderson establishmenten (Hollywoodon) némileg kívüli, öntörvényű alkotó; filmjei koprodukciókban készülnek a világ különböző pontjain: Indiában (*Darjeeling Limited*, 2007), Németországban (*Grand Budapest Hotel*, 2016), az Olaszországot körbeölelő tengeren (*Édes vízi élet*, 2004), következő műve pedig Franciaországban (*The French Dispatch*, 2020). Főülemelkedik intézményes paradigmákon és filmes kultúrkörökön (szerteágazó előképei, referenciái filmről-filmre változnak: François Truffaut-tól Satyajit Rayon át Orson Wellesig), önálló intézményt (szigetet?) formál az eddig tíz tételből álló oeuvre. Másrészt az Anderson-kompanya meglehetősen belterjes (mint a Galápagos-szigetek élővilága): ugyanazok a társírók (Noah Baumbach, Roman Coppola, Jason Schwartzman) váltják egymást; állandóan Robert Yeoman kezeli a kamerát; Bill Murray, Owen Wilson, Anjelica Huston, Tilda Swinton, Willem Dafoe és több tucatnyi ismerős arc köszön vissza premierről premierre. Harmadrészt a rendező

Wes Anderson: *Holdfény királyság* (*Moonrise Kingdom*, 2012)

minden filmje egy sajátos, valós tértől és időtől („a kontinentálistól”) elemelt, fikció és valóság, mimézis és önreflexió háttérmezgyéjén képződő zárt mikrovilágot („szigetet”) épít, melynek középpontjában, egyfajta *axis mundi*ként leírható egyedi térkonstrukció áll. Ezeknek a bemutatása külön, kiemelt szekvenciát kap a művekben. A *Tenenbaum, a háziatokban* (2001) ott a fiktív New York-ba helyezte, egyedi kinézetű, tornyos családi ház, amely az események „melegágya”. Ugyanilyen tér a *Grand Budapest Hotel* című luxusszállója, az *Édes vízi élet* Belafonte nevű hajója, az *Okostojás* (1998) ódon gimije, a *Darjeeling Limited* vonatja. A filmek kivétel nélkül a teremtet világbéli szűk közösség belső dinamikáját vázolják és bonyolítják, mélystruktúrájukban családi – leginkább apa-fiú viszonyra koncentráló – (melo)drámák, illetve felnőttesen viselkedő gyerekek és gyerekesen viselkedő felnőttek nem is annyira felnővéstörténete, mintsem „megbékéléstörténete”.

A fentiek fényében nem meglepő, hogy Anderson két filmje is szigeten játszódik: a *Holdfény királyság* (*Moonrise Kingdom*, 2012) és a *Kutyák szigete* (*Isle of Dogs*, 2018). A romantikára jellemző két végletű szigeteképzetből előbbi a szigetet mint az idill terét, utóbbi a szigetet mint a börtön terét jeleníti meg alapvetően, viszont erőteljesen árnyalja és variálja ezeket. A *Holdfény királyság* az amerikai New England környéki, kitalált New Penzance bukolikus szigeten játszódik, amelynek a kisközössége összetartónak és békésnek mutatkozik, a közeg ideális egy harmonikus, nyugodt élethez. Az expozícióban a Bob Balaban alakította amatőr helytörténész/földrajztanár felvázolja a sziget méreteit, főbb nevezetességeit és bájosan banális történelmét, ezzel meg is húzva a diegetikus világ háttérvonalaait. Ami kívülre esik, az fenyegető, idegen, rossz szándékú: osztott képernyőn mutatják, amikor a főszereplő gyerekek és a közösség életét felforgatással veszélyeztető, Tilda Swinton alakította, nevesincs Gyámügyes telefonon bejelentkezik. New Penzance képét és jellegét leginkább a két, családi problémák elől elszökő kiskamasz főszereplő perspektívája adja: a pár négy-

zetkilométeres földdarab óriásivá duzzad (olyan vélt komolysággal vágnak neki a szokásnak, mintha ezernyi mérföld állna előttük), egy „holdfény királysággá”, avagy egy vágyott fantáziatérre, ahol traumák és inkompetens felnőttek nélkül magukra lehetnek és megválthatják egymást a nagy első szerelemben. Sam – rutinos cserkészként – ismerője a szigetnek: zavar nélkül mozog és tájékozódik benne, viszont nem érzi igazán otthonának az otthonos tájat. De miként egy Anderson-filmben lennie kell, a dolgok rendeződnek, a szigeten rögtön beáll a „paradicsomi állapot”, amikor a fiú új, igazi apára lel (és ez esetben a lány is visszatér az anyához).

Anderson legutóbbi, tavaly bemutatott, *Kutyák szigete* című stop-motion technikájú animációjában a sziget börtönné válik, ugyanis a japán Megaszaki város önkényes, macskabarát polgármestere a kutya-influenza-járvány megakadályozása ürügyén az összes blökit a című szigetre deportáltatja. Csavaros szituáció kerekedik: a kóborokká lett házi kedvencek visszavágynak az „emberi rabságba”, ugyanis számukra a humanoidok szolgálása volt az a „szabadság”, amit elvettek tőlük. A *Kutyák szigete* – Anderson előző filmjeivel ellentétben – vállaltan aktuálpolitikai áthallásokkal teli: a globális kapitalizmus és a posztmodern autokráciák, illiberális rendszerek kritikája, a Szemét-sziget pedig az ezek működéséből következő disztópikus víziók terévé válik. A kontinentális társadalomból kirekesztett kutyák (tetszés szerint helyettesíthető különböző embercsoportokkal) az irracionális gyűlöletpolitika áldozatai, a tornyokban álló szemét pedig a felelőtlen fogyasztói komfortot nyugodtan élvezni akarók tekintete elől elrejtett melléktermék. S miként társadalmakat oszt meg a mai médiapropaganda, úgy a kutyák között is terjednek a fake newsok (pl. a kannibál kutyák esete): „eb ebnek farkasa” lesz. Természetesen a lehangoltságot az andersoni báj és humor feloldja, s végül győzedelmeskedik a mindent elsöpítő kutya-ember barátság, mert elvégre ez a film is a másság elfogadásáról és az „összenő, ami összetartozik” elvéről szól.

GELLU NAUM

A sziget (Insula)

Részlet

Szereplők:

Robinson Crusoe

Péntek

Az öreg Selkirke, misszionárius

Adelaide Selkirke, a felesége

Randolph Selkirke, a fiuk

Mary Selkirke, a lányuk

Piere Surcouf, kalóz

Szírén, törvénytelen feleség

A beduinok főnöke, később idegenvezető

Néma beduin

Mabolo, a sziget királya

Komornyik, Mabolo szolgálatában

Két beduin, néha lovon, máskor gyalog,

de mindig állig felfegyverkezve

Egy beduin gyerek

Három kék gyerek

Néhány turista

Három bennszülött rendőr

Egy fehér macska

Coco, a papagáj

Két éneklő foka

Éneklő papagályok

Egy oroszlán

Egy zebra

Három kék cica

Első felvonás

I

Vihar a tengeren. A bárka hajótörést szenved egy lakatlan sziget közelében. A teljes legénység odavész. Az egyedüli túlélő vagyok. Néhány hasznos tárgy megmentése, köztük fegyverek, töltények, egy ernyő, hálósák, létra és egy óra. Gondolatok helyzetemről. Himnuszom száll a Gondviselés felé.

Zene – robinsoni motívum –, amely minden jelenet elején hallható, és olykor a cselekmény ideje alatt is jelzi a robinsoni csoport érkezését. A zenéhez társul a vihar süvöltése, majd Robinson hangja.

THEÁTRUM

Robinson: Én, szegény Robinson Crusoe, hajótörést szenvedtem egy iszonyatos viharban, egy parton, ami a közelben derengett, aztán a tenger kivetett e lakatlan és elátkozott szigetre, amit a Kétségbeesés Szigetének neveztem el, mert társaim vízbefúltak és én sem voltam messze a haláltól...

Robinson hangjához a vihar egyre erősebb süvöltése társul. A függöny felemelkedésekor

Gellu Naum (1915–2001) az európai szürrealizmus kiemelkedő alakja. Verseit, prózáját és színdarabjait német, angol, francia, spanyol, magyar, szerb és lett nyelvre fordították. 2000-ben Nobel-díjra jelölték. A részlet az *Exact în același timp* című drámakötetének 84–94. oldalain olvasható. Lásd: Gellu Naum: *Exact în același timp*. București, Editura Palimpsest, 2003.

A sziget, a kolozsvári román színház által játszott előadásának plakátja (bemutató: 2012.)

a vihar eléri tetőpontját. A színpad előterében burjánzó trópusi növényzettől uralt sziget, valahol az Orinoco deltájának közelében. A tengeren, a horizont vonalán a hajó küszködik a hullámokkal, majd elsüllyed. Matrózok segélykérő kiáltásai. A vihar süvöltése alábbhagy és elkeveredik a dzsungel morajával. A parton felbukkan Robinson, kötelet húzva maga után, a fentebb említett tárgyakkal és néhány egyéb darabbal is. A kötel egy része a tengerben marad, Robinson állig felfegyverkezve. A kötel kihúzása viszonylag hosszú ideig tart, ahogy Robinson fokozatosan távolodni kezd a parttól. Munkálkodása közepette Robinson egy megfjejtetlen nyelven monologizál. A fák ágain három papagáj helyezkedik el. A tengeren két foka feje emelkedik ki a vízből.

Itt és az elkövetkező jelenetekben, amíg el nem indul a Kecskék Karámjához, Robinsont folyamatosan követi egy, a hajótörést szintén túlélő fehér macska.

Robinson törődöttnek tűnik, monologizál a maga megfjejtetlen nyelvén és leakasztja az ernyőt a kötélről. A macska a hőség elől az ernyő alatt keres menedéket. Olykor-olykor odasomfordál Robinsonhoz. Robinson egy messzelátót szed le a kötélről és a környéket vizsgálja vele. A földön egy kalap, egy sapka és két párjavesztett bakancs. Megtörli és szépen egymás mellé helyezi őket. Aztán a függőágyat is leszedi a kötélről. Egyik végét egy magányos fához köti. Azt hinnéd, hogy le akar feküdni (elnyújtózik, ásit stb.). Elindul, maga után húzza a függőágy másik végét egy távoli fa irányába. A függőágy kibomlik. Helyén csak egy ruhaszáritó kötel marad. Robinson kiveszi az órát a zsebéből és kicsavarja, száradni rakja a kötelre. E pillanattól kezdve az óra metronóm-ütésekkel

verni kezd, folyamatosan ritmizálva a különböző eseményeket. Csak a monológoknál és a kupléknál hallgat el. A hangja olykor rendkívül erőssé válik. Robinson egy kétágú létrát emel le a kötélről. Felkapaszkodik a létrára, keze ügyébe helyezi puskáját, a horizontot kémleli, aztán megszólal:

Robinson: Minden alapom megvan, hogy azt feltételezzem, a Gondviselés úgy kívánja: kétségbeejtő körülmények között érjenek véget napjaim. Patakokban folynak könnyeim, ha saját sorsomra gondolok. Gyakran kérdezem, hogy a Gondviselés miért pusztítja el saját teremtményeit, nyomorult állapotba juttatva őket, minden segítség és remény nélkül, hogy nehezükre essen megköszönni a rájuk szabott sorsot.

(Gondolkodásnyi szünet, amit a metronóm is jelez. A hullámok csapásai törnek mondatokká a robinsoni monológot: a tenger helyezi el a vesszőket, a zenei pontozást stb., ami mindegyre ugyanaz. Robinson folytatja monológját.)

Ahányszor csak erre gondolok, annyiszor kínoz a lelki furdalás. És azt mondom magamnak: nagyon jó, az igazság az, hogy nagyon szorult helyzetbe kerültem. De emlékezz csak. (A metronóm, tévesen, pontot jelez vessző helyett; Robinson folytatja.) De emlékezz csak, kérlek (Robinson gyanakodva figyel a vesszőre, ami csak némi késéssel érkezik), hol van a bárka többi utasa? Miért te voltál a kivétel?

(Gondolkodásnyi szünet, amit a metronóm is jelez. Robinson folytatja.)

Nehéz ezekre a benső kérdésekre válaszokat találni. De képes vagyok egy egész életet is kibírni nélkülük. Köszönjük meg tehát a Gondviselésnek!

(Robinson érne emeli karját, mintha imára. A metronóm, ami normál ütemben ver, gyorsítja a ritmust, mintha csak egy karmesteri palca csapódna a pulpitushoz. Kánonban szüremlemek be férfihangok, a három papagáj és a két foka hangjai. A kánon alatt egy sziklán két kecskegida bukkan fel, akik gyerekhangokkal lépnek majd be a megfelelő pillanatban.)

Himnusz a Gondviseléshez

(Belép a papagájok, majd a fókák hangja)

A szent szeplőtelenység
Arcán és termetén –
Mindenemmel dalollak
Gondviselés, ma, én...

(Belép Robinson hangja, lírai koloratur szoprán-szólo, vokális részekkel. Taps. Robinson megköszöni. A metronóm ismét a karmester szerepét játssza. Robinson normál hangon lép be ismét a kánonba, amelynek következő verssorai:)

De mi van lényegében
Itt a Gondviselésben?

(A kánonba most belép a két kecskegida gyerekhangja is. Miután a kecskegidák szólabban eléneklik a két utolsó sort, Robinson fegyvert ragad és egyetlen puskalövessel lövi le mindkettőt, majd felnevet, miközben a kánon szédítő ritmusban folytatódik. Minden

>>>>> folytatás a 20. oldalon

>>>> folytatás a 19. oldalról

egyes hang golyó által kerül ki a kánonból. Utolsó erejéből a két kecskegida, a megadott zenei pillanatban felkapja fejét és duettben teszi fel a kánonzáró kérdést:)

De mi van lényegében
Itt a Gondviselésben?

(A metronóm ismét ütni kezd, halkabban, a hullámok csapásaival és a dzsungel morajával együtt pontozva Robinson mozgásait, aki összegyűjti a három legyilkolt papagájt, és a többi, felsorakoztatott tárgy mellé helyezi őket. Aztán felmászik egy fára és lefekszik. A napernyő alól előbújik a fehér cica, szemrevételezi a környéket, aztán elindul a fa irányába és a fatörzs mellé fekszik. A metronóm lustán vagy szaporán követi mozgásait.)

II

Elszakadtam tőle, és elfelejtett a világ, mert szenvedésre kárhoztattam. Egy lélek sincs, akivel beszélhetnék, aki megسيمogathatna... nekilátok egy lakhely megépítésének. Begyűjtöm az első termést. Megpróbálok csónakot építeni. Megfejem a kecskéket. Megéneklek magányom. Megismerek egy szirént és szerelmes leszek belé. A kalóz története. Sorsom a szenvedés, mert szerelmem törvénytelen feleség.

Ugyanaz a díszlet. Csak a kötél, az egykori függőágy tűnt el. Az óra máshol lóg, látható helyen. Látszanak Robinson munkájának első eredményei: a befejezetlen kunyhó, egy kis parcella aratatlan árpa, egy malomkő, az erődítmény támkövei, a tartalékok kosarai. Az állatbőrök, a dinnyés- és szőlőskosarak, valamint egyéb tárgyak sorakoznak szigorú rendben, mint a piacon, kicímkeztet árakkal. Az egyik fán ott lóg Robinson leltárja; a másikon a munkaterv (a kunyhó befejezése, az árpa learatása, a kecské megfejeése, kések élezése, egyéni torna, gyümölcszedés stb.)

Napfelkelte, zene – robinsoni visszatérő motívum – egy ideig halkul, hogy helyet adjon a dzsungel zajainak, a halk hullámverésnek (most nyugodt a tenger), és különböző, a Robinson munkái miatt keletkező hangoknak. A metronóm is ver, kezdetben lassan, majd később, egyes időszakokban: mindent uralóan, töredezetten és szédtőten. A fehér macska mindegyre követi Robinsont; csak, ha a zene frenetikusba vált, akkor húzódik vissza valahova, az árnyékba.

Robinson dolgozgat a kunyhón. Az óra elhallgat egy pillanatra: szünet. Robinson karddal aratja az árpát. Az óra elhallgat egy pillanatra – a szünet miatt. Robinson átmegy a malomkőhöz, majd megfeji a kecskéket, dolgozik a csónakon stb. Felváltva végez tehát különböző feladatokat, eléggé gyorsan, elkezdve és félbehagyva egy-egy munkát, rendszer szerint, a metronóm ritmusát követve, ami folyamatosan ver, a rövid szüneteket leszámítva. Ilyenkor Robinson fáradt sóhaja it a tenger mormogása ellenpontozza.

Idővel a metronóm meghibásodik. Ritmusa és hangja tébolyító. Robinson egyik tevékenységről a másikra vált, összekeveri a szerszámokat (dinnyét hegyez, szegyet ver az árpába, aratja a kunyhót stb.). Olykor a ritmus hihetetlenül lelassul, máskor elképesztően felgyorsul.

Robinson kikészülten áll meg. A metronóm hallgat. Sóhajtozik a tenger. A metronóm pontosan ver. Robinson nekilát a svédturnának, aztán néhány árat helyez a gyümölcsökre és kimerülten énekelni kezdi:

Világban nincsen társam,
Csak feledés, magány,
E névtelen parton álom
Keserve vár reám.
Világban nincsen társam!...

Robinson megáll és figyel. Egy pillanatnyi néma csend után szárnyak suhogása hallatszik, ami hatalmasan tölti be a termet. Árnyék halad el, mintha hatalmas madárraj repülne fent. Robinson egy pisztolyt húz elő és a magasba lő. Aztán nyugodtan vár, egyik kezét derekára helyezve és földre szegezett tekintettel várja, mit lött le. Ezt, a türelmes várakozás gesztusát megismétli, ahányszor csak ráló a láthatatlan madárhajra. A magasból, süvítve lezuhan egy madár, aztán még egy és még egy. Robinson összegyűjti őket, a többi tárgy mellé sorakoztatja és árcímkeket tűz rájuk. Aztán folytatja énekét, amit valahol a szirén hangja szakít meg, aki időközben megjelenik a színpadon.

Szirén: Halló!...

Robinson: Mit látok? Tündökletes jelenés!

(A metronóm izgatottan ver, különös, száraz hangon. Robinson elindul a Szirén felé, mintha lassított felvételen. A metronóm hangja elhal.)

Szirén: Jó-na-cso po-po-na-pot.

Robinson: Po-co-pa-te-pe-te!

(A Szirén, csalódottan menni készül. Robinson sebzett vadként horkan fel, aztán:)

Robinson: Maradj!

Szirén: Nem-tu do-ko-kok. (Mutatja, hogy a fény árt a bőrének.)

Robinson: Vagy úgy! A fény... (Gomolyaggá gyűri a fényt, és egy fára akasztja. Aztán lenyűgözötten nézi a Szirént, aki ugyancsak felkavartan áll.)

Robinson: Maradj velem! Megöl ez a metafizikai félelem, az elszigeteltség és magány örülete!... Ó, de te nem érted, mit beszélek!

Szirén: De értem! Csak néha-néha beszélem a kalózok nyelvét... Szomorú lény vagyok, ugyanolyan magányos, mint te...

Robinson: Robinsonnak hívnak. Hajótörést szenvedtem ezen a lakatlan szigeten. Sikerült ételt, szerszámokat, fegyvereket kimentenem... Vetettem, learattam a termést, elkezdtem kunyhót építeni, vadászok, halászok... Mellettem, a szigeten, derűs, nyitott élet vár rád...

Szirén: Ez lehetetlen, Roby... Te nem ismered a múltam... Az én hajam régóta növekszik, lassan és magányosan... Folt esett a múltamon. Szinte még gyermek voltam, amikor szüleim lakásából elrabolt Pierre Surcouf, a kalóz. Tőle tanultam a nyelvet, amelyen eddig beszéltem. Igaz, ami igaz, szerettem... De a szerelem nem tarthatott örökké. Pierre mocskos személyiség volt... Megalázott...

Robinson: És te?

Szirén: Lealjasodtam a kocsmákban, kikötőkben... Folt esett a múltamon...

Robinson: A múlt meghalt...

Szirén: De Pierre talán még él... Ma reggel, amikor könyörögtem, hogy változtasson személyiségén, elrepült felettünk

egy raj óriási madár... Talán a Gondviselés akart változtatni a sorsomon. És a madarak egyike, egy sas, karmai közé kapta Pierre-t és magával vitte... Azóta özvegynek tekintem magam... Ezzel az érzéssel merészeltem közeledni hozzád... (Egy liánba fogódzik és a levegőben himbálódzva folytatja a beszélgetést.) Mert távcsövemen át már régóta figyelek... Szerettelek, de félttem... Most is félek... A kalózok táborában csak néhány lépésnyire van... Pierre pedig bármire képes... Mocskos személyiség...

Robinson: Ó, mellettem nem kell félned. (Találomra lő egyet, és megöli az időközben felbukkanó kecskegidát.) Én erőt jelentek itt... Névtelen erőt, igaz, de legyőzhetlent... (Ő is egy liánba kapaszkodik és egyensúlyozva folytatja tovább.) Nézd az énem... Állig felfegyverkezve állok... Maradj velem...

Szirén: Ez képtelenség, Roby...

Robinson: Gazdag ültetvényeim vannak, kakaó és cukornád... Dinnyém van, szőlőm, kecskéim... Levelekből készítek ernyőt neked, virágfűzért nyakadba és egy szörmeszoknyát... Betanítok neked egy sokszínű papagájt, hogy verseket szavaljon... Az esős évszakban pedig barlangunkba húzódva beszélek neked a szerelemről, hosszú órákon át... Szomorú regényeket olvasok fel neked és együtt sírjuk el magányosságunk...

Szirén: Ó, Roby!... Megtanítasz viselkedni? Tudod, a neveltetésem sok kívánnivalót hagy maga után...

Robinson: Megtanítok, amit csak akarsz... Botanikát és geometriát, és könyvelést... És este, a parton, elnézzük, miként fullad tengerbe a nap... És hallgatjuk a cédrusok zizegését... És hallgatom a hajkoronád, ami úgy zeng, mint egy orosz-lánfarok... Megépítek neked egy bárkát... És kétszersültet is adok...

Szirén: Roby! Félek!... (Leugrik a liánról és a társalgást ide-oda futva folytatja, a lengés irányában.)

Robinson: Miért? (Leszáll és ő is folytatja a lengést követő játékok.)

Szirén: Nem hallod? (Ismét hallatszik a láthatatlan raj suhogása, egyre erősebben, amíg teljesen megtölti a termet, olyannyira, hogy a Szirén már kiabálni kénytelen.) Ez a raj! A sasok, akik elrabolták Pierre-t! És nem akarok újra özvegy maradni... Épp most!...

(Hangját elfedi a raj suhogása. Robinson és a Szirén egy helyben himbálódznak, mintha ingák, aztán megállnak. Robinson nevet, és nyugodtan, anélkül, hogy odanézne, néhány pisztolylövést küld a magasba. A suhogás hirtelen abbamarad. Robinson egyik kezét derekára helyezve, a földet bámulva várakozik. A Szirén egy ideig még billeg ijedten, aztán mozdulatlanul lesz, akárcsak Robinson. Első süvöltés: aláhull egy biciklikerek; harmadik süvöltés: aláhull Pierre, kalózjelmezben, falábal, fekete ronggyal a bal szeme fölött.)

Szirén: Pierre!

Pierre: (Felemelkedik) Igen, asszonyom... Halottnak hitt? Ha-ha-ha!... És maga kicsoda, sir?

KARÁCSONYI ZSOLT fordítása

„Nincs üzenet a mának”?

Szálínger Balázs *361°* című kötetében található a *Mezőség* című vers, aminek mottója egy Emil Cioran-idézet: „Tér utáni vágyunk legtisztábban az üvöltésben fejeződik ki. Az egyetlen nép, amelyik még képes üvölni.” (44.) Az idézet nemcsak a benne foglalt tartalom végett lényeges (ami esetleg az egész kötet koncepciójának a foglalata is lehetne); Cioran gondolati világa mellett származása, Románia különböző (kulturális, földrajzi, történelmi) régióinak az életműben betöltött jelentősége nem elhanyagolható szempont Szálínger költészetében sem. Cioranhoz hasonlóan, szintén figyelemmel és érdeklődéssel fordul a jelölt térhez: költői pályája Kolozsvárról indul, asszociatív kapcsolatok sokasága kötődik az opusban ehhez a térséghez, elég, ha a *Bözdűjfal* című műben a település rendkívüli sorseseeményének feldolgozására gondolunk. Ennek viszonylatában képződik meg a magyar táj, az itteni politikai, etikai, életviteli stb. tényezőkkel. Ciorannal ellentétben azonban Szálínger, mikor a tér különböző formáiban keresi vissza a múlt időt, a feloldozás lehetőségeit, a végítélet következményeit, leépíti a lelkesedést (ami Ciorannak sajátja volt), s az üvöltés helyett a sóhajtás és panaszkodás mechanikájára figyel. Erről tanúskodik a *Magyarok* című vers, aminek központi problémája az átkozottság „kultuszának” tudatából fakadó lét. A legalább százéves múltra visszatekintő negatív attitűd egyfajta túlevél az otthonokban, a hétköznapiakban, amit a „hej” hetyke felkiáltás igyekszik ellentétozni.

kritika

Nem jelentéktelen az üvöltés és a sóhajtás közötti különbség; a sóhajtás egyfajta allegória, a jelenkori állapotok legfőbb kifejezője. A kötet lényegét inkább az utóbbi szempont felől ragadhatjuk meg: a *361°* az absztrakció csatornája helyett az aktualitásokat használja, a jelen érdekli, az a valóság, ahol „Kevés ember való ma már istennek” (*A tájsebgedély*). Éppen ezért, erős a szövegek referencialitása, a beszélő nem is törekszik rá, hogy elvonatkoztasson a konkrét helyektől, a társadalmi és főként politikai szituációktól. Vizsgálódásainak egyféle alapelve a regresszió, ez a visszafelé mozgás adja a dinamikáját a kötetnek, a versek beszélője ezt követi nyomon. A kötet viszonylag egyszerű témahálózatot tár fel, az más kérdés, hogy ennek mi-

lyen összetett regiszterei lehet(né)nek. Szálínger nem gondolatilag újíja meg ezeket a témákat, hanem nyelvi szempontból, amit sajátos szóképzése is alátámaszt.

A kitekintés első szempontja maga a világ: átfogó mindenséget szemlél, de a világot összetevő apró elemeket szintén megfigyeli, mivel olvasatában ezeket a hanyatlás köti össze. Ilyen a vasútállomások sivár világa, ahol „Tíz éve nem szállt le senki”, az elnéptelenedett falvak világa, egy templom, egy iskola – mind tapasztalt fenség, hol a „porfelhőben/teremtő istenné lassul a fény.”

Ezek azok az idők, mikor még: „Más volt a környék, izgalmas, szagos/Isten követett térképen mutatóujjal” (*Jobbágyi, 1887*). A templommetafora szintén ezt a hiányt teljesíti ki: a hit, a kereszténység megtartó erő lehetne, de vajon képesek vagyunk-e hinni? A változással szembeni szkepticizmus áthatja a verseket; az újnak lényeges ellentétpárja a régi mint értékőrző valóság, ami a megszervezettség állapotával, jelenével dialogizál. A *Település, temető* című versben pedig az értékek viszonylagossá és kisszerűvé válnak: „A kiürült településre ekkor/ Újak költöznek, s egy idő után/ Nem is értik, hogy kint a temetőben/ Kik azok az idegenek fura/ Neveikkel, kinek mutatnak példát” (*Település, temető*).

Érdemes figyelni, honnan vizsgálódik a versek beszélője, honnan lát rá a sokszor locus nélküli, „araszoló boldogság” világára (*Ez a hajó mire fölér*). Szálínger ebben sajátos utat választ, a látszólagos cselekménynélküliség befolyásolja a (mozgás)teret, s elég nehéz látni, honnan tekint szét – az elbizonytalanodást a kötetben megjelenő mozgásforma, a bolyongás is felerősíti. Olvasatomban a kötet címe éppen ezt a dinamikát hordozza, amellelt, hogy kapcsolatban áll az előző kötetcímmel: mindkettő a Föld forgási idejére utalhat.

Megsemmisült világunk lényeges alkotóeleme a társadalmi és környezeti valóság, pontosabban a természeti és társadalmi perspektíva vitája, aminek kereteit jórészt a politikai gondolkodás adja. Ez egy konzekvensen végigvitt téma a kötetben; a tájélmény Térey János (táj)költészetével rokon. Szálínger-nél a fennálló környezeti kitettségben (amit a legkülönbélebb „tájsebek” látványa keretez), a hatalmi és politikai viszonyok terhe alatt kissé eltörpül az én, akit mint szubjektumot a beszélő a rombolás esztétikájával helyettesít. Mintha objektum lenne a szubjektumból ebben a hazug kirakat- és ösztönvilágban. A témát még inkább elmélyíti a *Tavasza tavasz* című vers, aminek

Szálínger
Balázs 361°

m

alapélménye, hogy „új geológia épül, egy újabb emberé”.

Hangsúlyosak az ellentétpárok, mint az átlag, illetve a mélyre látni kívánó egyén közötti feszültség (*Agrostressz-Esztervihar*), a fejlődés vs. elhagyatottság (tisztítókúrát végzők sorakoznak a város főterén), de mindenhol a kiüresedéssel nézünk farkasszemmel. „Nincs üzenet a mának” (*Agrostressz-Esztervihar*). Ebből a szempontból nézve viszont túlságosan egységes a közlendő, a verseknek nagyjából ugyanaz az alaphangulata: a beszélő azonosítatlansága dominál, tömegcikkművek íródnak, s popularizálódik a költői öntudat, noha „Elmélkedne, lenne kicsit szerelmes”.

Mindehhez társul más a címadó versben egy nem szokványos nyelvi regiszter, olyan szavak keresnek referenciát, mint a cukormoratórium, benyomásjegyzék, jószággtörmelékek. Ha végiglapozzuk a könyvet, és feldolgozzuk a sajátos, ugyanakkor persze nehézkes címeket és szövegeket, azt látjuk, hogy jól megfér itt ez a fajta kettősség: örülünk neki, hogy a versek retorikai megoldásai újfajta szemléletet adnak, de bosszankodunk is rajta, mert a nyelvi regiszter távolságot teremt. Sajnos most látjuk csak, milyen nagyszabású ez a kísérlet, milyen különleges a kapcsolat a pályatársakkal – a kötet megjelenése óta eltelt rövid idő újra igazolta a Szálínger-líra legfőbb vízióját, a megsemmisülés mellettünk álló, bennünk sarjadó tapasztalatát.

Szálínger Balázs: 361°. Magvető, Budapest, 2018.

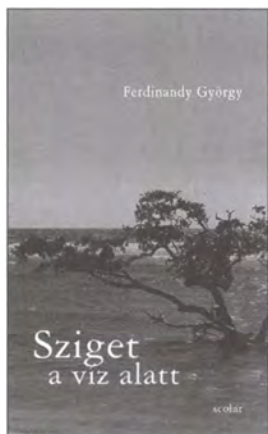
Sziget van bent

Ferdinandy György: *Sziget a víz alatt*. Scolar Kiadó, Budapest, 2019.

Hogyan lehet megírni majd negyven év emigrációját egy százhatvan oldalas könyvben? A kérdés költői, alighanem Ferdinandy számára is, két regényt, egy tény- (*Sziget a víz alatt*) és egy kisregénynek nevezet- tet (*Két tűz között*) fűz egymás után, de a műfaj talán e két rövid lélegzetű írás esetében nem is annyira fontos, csupán a csapás, amelyen a visszaemlékezés során elindul, s amelyre rá- rákódnak több mint három évtized magányának emlékei. A magány – s ezt hol tanulhatná meg leg- inkább az ember, mint egy szi- geten – végleges állapot, s ez a kijelentés a trópusokon hatvá- nyozottan igaz: „Mi odaát hőse- ket temettünk. Itt, a szigeten az álmaikat temeti a nép. A reményt.”

Fülszöveg

Szociográfia, emlékirat és önéletírás keveredik Ferdinandy számvetésében: Puerto Ricónak (azon belül Cocának) a történe- te, ahol Ferdinandy egyetemi ta- nárként magányos erőfeszítések árán próbálta oktatni az indián őslakosok, betelepített afrika- iak, a gyarmatosító spanyolok és amerikaiak unokáit a klasz- szikus (azaz európai) kultúrára, miközben diákjai úgy tudták, szigetük akkora, mint az Egye- sült Államok, a nyugati kultú- ra bölcsőjéről, Európáról pedig mindössze annyit, hogy kelet- re van.

Az '56-os forradalom ter- hén, a kiszakadók öszövétségi átkán („a kiszakadókat heted- iziglen bünteti az Úr. És en- nek a kálváriának én még csak az első állomása vagyok”) ví- vódó európai egy olyan közös- ségnek mesélgeti Budapest- jét, „emberarcú forradalmát”, amelynek nincs identitástuda- ta, történelmüket a gyarmato- sítók írták, s amely azért nem érti többek között a foci szabá- lyait, mert alapélményük, hogy egy „bandában (...) valaki min- dig elárulja a többieknek”, „A köz- sös munka lazsálás”. A közös- ségteremtés, a saját múlt/föld megismerése egy lépésre van attól, „amit odaát hazaszeret- nek nevezünk”, véli Ferdinan- dy odaátról hozott logikával. De ami „odaát” evidencia, az a trópusokon a „nem ezt akar- tam” felismerésének négy évti- zednyi magányos erőfeszítések- ből nyert keserű tapasztalata. Az elvesztett háborún keser- gő Vilmos császár bevésethette kudarcmondatát a königsburgi vár kandallója fölé. A trópuso- kon azonban nincsenek kandal- lók. Maradnak hát a könyvek.

DEMETER ZSUZSA

„Sűrű, fontos költészet”

Olty Péter: *Heteró közegben*. Scolar Live, Budapest, 2019.

Olty Péter *Heteró közegben* című kötete ígéretes debüt. Ná- dasdy Ádám „sűrű, fontos köl- tészet”-ként jellemzi Olty mun- kásságát a kötet fülszövegében, és nem véletlenül: a szerző pél- dás komolysággal közelít szöve- geiben. Leginkább a rövidver- sek árulkodnak a szövegek ezen aspektusairól, különösen a *Ne- velőapám* pontos tömörsége: „Teg- nap megint durva volt, pedig / csak meg akartam tanítani / szé- pen inni”. A versszöveg kompakt, gazdag kulturális utaláshálóza- tot épít magába, amely a görög mitológiától és híres történelmi alakoktól terjed, ugyanakkor helyenként a klasszikus versformák elemeit is magába építi.

Nagy merészségről, de annál nagyobb rizikóvállalásról árul- kodik ez a költői gesztus, amelyet Olty sokszor bravúrosan, máskor kifejezetten repetitív eszközökkel orvosol. Az utalások esetekben kiterjesztik, máskor limitálják a versek eszköztárát és lehetősége- it, egy bizonyos ponton túl inkább formulaszerűen hatnak, mintsem formai-intellektuális bravúrként, erre példa lehet a *Kis főhász* in- dokolatlanul eufemizált nyitánya: „Bár szublimálná nyelvi erőszá- kom”. Az említett konvencionali- tást a szerző sokszor kereső öni- róniával billenti ki („A klasszikus / szimmetria egyneműek közt / is blöff”, *Amfórarajz*), ami érdekes dinamikát kölcsönöz a kötetnek.

Hasonlóan izgalmasak a vers- címek is, pár kevésbé szerencsés, modoros kivétellel, mint a *Siker- telen szuicidum* (amely a tudále- kos hangvétel mellett a vers köz- ponti problémáját is túl korán

lövi le), vagy a nagyszerűen fel- vezetett és kibontott *Fiktív nap- ló*, amely a címválasztástól elte- kintve a kötet egyik legerősebb darabja. Helyenként a költé- szet tömörsége megbotlik ugyan, a *Papagáj* című vers például gyö- nyörű egyszerűséggel vázolja fel a szabadságfelfogások árnyaltsá- gát, ezt pedig az utolsó szakasz szájbarágós magyarázata köve- ti („magam vagyok lakat magam körül”), így a szerzői víziót szá- mos esetben épp ez a tudálékos moralizálás korlátozza.

Olty Péter kötetének legerő- sebb vonala nem lehet meglepe- tés a huszonegyedik század ol- vasójának: hiteles, nem menekül pózokba vagy a képviselési köl- tészet csapdáiba. Nem az összes meleg férfi nevében nyilatkozik, ugyanakkor személyességéből univerzális tapasztalatokat és élményeket táplál. Ebben rejlik a kötet hitelessége, nem ágyazódik be különböző irodalmi-lírai meg- felelési kényszerekbe vagy tren- dekbe, megteremtí a saját állás- foglalását, és kevésbé elnyomó, nem-csak-heteró „közegét”.

MÁRCUŢIU-RÁCZ DÓRA

A sziget

Augusztus végén...

Szöveg: Vincze Ferenc / Rajzoló: Csillag István

Hermann Szabolcs és Szent István-kompozíciói

Viszonylag ritka, hogy a hazai könyvkiadók között akad, amely zeneművet – értsd: kortárs-zenei kottakiadványt – publikál. Ezúttal a Szatmár megyei Csomaközön és Budapesten tevékenykedő Hermann Szabolcs szerzeményeiről van szó, jelesen nyolc, Szent István tiszteletére írt kisebb kórusműről és egy négyteteles Szent István-miséről.

Különös a kontraszt, amelyet a „templom csendes mélye” és az érzelmes-csillogó operettpódium gerjeszthet. Hermann Szabolcs ebben a kontrasztban él. Miközben a Szatmár-vidéki sváb – vagyis túlnyomólag katolikus – falvak között számon tartott Csomaközön fáradhatatlan zenei tevékenységének közösségsszervezői távlatai nyílnak, Hermann 2016 óta a Budapesti Operettszínház egyik karmestere és korrepetitora is. Ami tanulóéveit illeti, 2006 és 2009 között a szatmárnémeti Székesegyház segédorgonistája volt, majd a kolozsvári zeneakadémiai tanulmányok közben (karmester szak) a liturgikus zene középkori hagyományával is ismerkedett. 2013-ban a kolozsvári Contemporis Transylvanie kortárs-zenei csoport ötletgazdája, társalapítója, karmestere volt, 2015-ben Csomaközön megalapította a Hermann Musik Egyesületet, amely azóta is évente szervezi a nyári zenei táborokat közelről s távolról érkező gyermekeknek, fiataloknak, hangszereseknek és énekeseknek egyaránt. Budapesti tanulmányai közben ismerte meg az egyházi zenébe iniciálódó gyermekek kórusnevelésének csínját-bínját, tanult, tapasztalt, sőt 2017/18-ban tanársegéd is volt a budapesti Színház- és Filmművészeti Egyetemen.

„Már gyerekként is nagy volt az ünnep előtti izgalom, s még emlékszem a nyüzsgésre, ahogy a falu apraja-nagyja készült, hogy ki-ki a maga módján tegye szebbé azt a napot – írja Hermann a Szent István-kompozíciók előszavában. – Mivel kántorcsaládban nőttem fel, így én a templomunk kórusát erősítettem, s ott vettem ki a felkészülésből a részem. A kórusral több héttel az ünnepi mise előtt elkezdtük az énekpróbákat. A tőlünk telhető legjobb tudással adtuk elő a kórusdarabokat, de valahogy nem ez hozta meg a csodát. A katarzisélményt inkább azok az énekek nyújtották, amelyeket közösen énekelt az egész nép. Zengett a templom a hívek hangjától. Így volt lehetőségem felfedezni és megtapasztalni, milyen ereje van a hitnek a zene kifejezésében. Azt gondolom, nincs nagyobb erő, mint amikor 200-300 ember együtt énekel, ünnepel, s kifejezi örömét vagy éppen bánatát.” Ez az élmény, illetve a felismerés, hogy az első magyar király tiszteletére született egyszerű – vagyis templomi kis énekkarok számára is bármikor igényesen tanítható – kórusművek terén nem vagyunk bőségben, ezek együtt „íratják meg” Hermann Szabolccsal az épp kiadás előtt álló munkákat.

Kompozíciói – a *Szent István király-mise* (amely tulajdonképpen egy Credo nélküli rövid ordinárium), valamint a nyolc István király-ének – az újjólag virágzásnak indult magyar katolikus egyházzene nemes ügye iránt elkötelezett fiatal alkotóról árulkodnak. A bevallottan liturgikus használatra szánt, egyszólamú karra és orgonára írt feldolgozások – jöllehet hangzásviláguk 20. századi előzményekből merít (lásd Kodály, Bárdos, Halmos és más zeneszerzők neomo-

dális színezetű egyházzenei műveit) – „esenként értékes költői szövegeket megzenésítő, a katolikus népének étoszát híven tükröző, olykor viszont szokatlanabb harmóniakat felvonultató és alkalmi jelleggel polimodális kromatikát is bevető alkotások” (Lászlóffy Zsolt). A nyolc kisebb kórusműnél feltűnik az irodalmi szövegalapok heterogenitása. A közép- és újkori szövegek mellett (*Idvezlég, bódog Szent István királ az Érdykódexből*, vagy a Szent István királyról szóló himnikus krónikás énekből vett részlet: „Íme eljött az áldott új nap: zengő, üdvös ünnepe szent királyunk, Istvánunknak. Míg tart e világ heve, örvendjen, ki őáltala lett Urunk örököse, s érdeméből nyeri vala, hogy a mennynek részese”, 17. századi kéziratos Magyar Cantionale) újabb keletű, de irodalmi szempontból különösebb értéket nem képviselő verseket is találunk.

Amplitúdó

A kiadás előtt álló nyolc plusz egy kompozíció „érettségét” nyilvánvalóan az is erősíti, hogy szerzőjük a határmenti magyar katolikus népének-használat terén gyűjtő-kutatói tapasztalattal is rendelkezik. 2017 végén a *Téged, Isten, dicsérünk* című orgona- és énekeskönyvben közreadta a szatmári egyházmegyében gyűjtött „hagyományörző népénekeket”. A több mint ötszáz tétel között akad szatmári specialitás is, az egyházi év ünnepei szerinti kategorizálás során azonban nyilvánvalóvá vált, hogy meglepően csekély számú a Szent István király tiszteletére használt ének.

Íme, a kegyesség – vagy ahogy korábban mondták: *devóció* – újabb, kortárs megnyilvánulása.

JAKABFFY TAMÁS

Az Öröklét raktára

A londoni British Múzeum kilencvennégy – összesen hetvenöt – négyzetméter alapterületű – kiállítóterében megközelítőleg nyolcvanezer műtárgy található. A történelem lelkesítő vagy éppen felkavaró lenyomatait az egyes kiállítások kurátorai egymásra is reflektáló értelmes mikrokozmoszokká rendezik, amely révén a történelem alakulásának egy lehetséges íve, az emberiség történetének regényfolyama tárul a látogatók elé. A lineárisan építkező epizódok – az ókori Egyiptomtól a görög városállamokon át a legújabb korig – a történelem áradó folyamát befogadható, kauzális rendszerre szelődik. A kiállított műtárgyak azonban a British Múzeum gyűjteményének csupán egy százalékát fedik le. A raktárakban ugyanis további több mint nyolcmillió objektumot tárolnak. Ezekben a látogatók elől elzárt terekben a történelem egymásra rakódó rétegei feldolgozhatatlan komplexitással fokozódnak, amelyek legfeljebb a listázás – a szélsőséges redukció – mámorában merevithetők kezelhető renddél.

A tudat és a tudattalan – a fecsegő felszín és a hallgatag mély metaforáppárral is kifejezhető – kettősége a tárlat és a raktár relációjához hasonló szélső értékek között mozog. A legkövetkeztesebben végiggondolt szocializációs elméletek szerint a humán ágensek sajátossága, hogy a beérkező információt autonóm módon igazítják saját mentális terükbe. Ezek a sajátos értelemalakzatok nem vezethetők vissza környezeti változókra, hiszen azok a változatok, kombinációk, amelyek az ágens pszichikai rendszerét konstituálják, csak annak „fejében” léteznek. Az ágensek komplex mentális terét azonban lehetetlen saját teljességben megragadni. Az egyének közötti együttműködést, a kommunikációt a komplexitás radikális redukciója teszi lehetővé. A British Múzeumhoz hasonlóan egy ember számára is szükség van a belső vi-

lág komplexitását redukáló reprezentációs rendszerre (tárlatra), vagyis tudatra, énrre.

Mi történik azonban akkor, ha valaki leszáll az alvilágba, és a tudatalattit a tudat, a raktárat a tárlat helyére transzponálja? Erre a kérdésre keresi a választ Boros Viola *Az Öröklét álma* című – az idei Art Capital tágabb „álom” tematikájába ágyazódó – kiállításra. A szentendrei Városi Vendegeház föld alatt húzódó katakombaszerű kiállítóterében foszforeszkáló játékok, kollázsok, graffitik és festmények várják a látogatókat. A tudattalan dohos pincéjében – a kiállítóter, frappáns módon, valóban egy dohos pince – az álmok és rémálmok, mint megtisztított, talált tárgyak hevernek egymás mellett. Az „eredendő felejtés” (Hidas 2018) tektonikai rendszerében, az ártatlan gyermekkor rétegeire – amelyet különböző játékok reprezentálnak –, hol a világtörténelem halhatatlanná fokozott alakjai – Szókratész, Stephen Hawking –, hol pedig a freudi halálöszön komplexentereiként is értelmezhető önfelülmúlás immanens – világűr – és transzcendens – halhatatlanság – vágyai rakódnak le. Ahogy a British Múzeum raktárában, úgy Boros Viola tárlatában is számtalan lehetséges történelem és személyes identitás képe folyik egymásba. A lehetségek áradó folyamata, amelyet saját belső komplexitásunk jelent, egyszerre megnyugtató és rémítő távlat. Boros Viola persze mindezt nem feltárja, hanem megkonstruálja: a tudat muzeológusaként elhíheti velünk, hogy a tárlat nem tárlat.

KOLLÁR DÁVID

Szeptemberi évfordulók

- 1 – 45 éve halt meg Coca Faragó román író
290 éve halt meg Richard Steele angol író
- 2 – 180 éve született Henry George amerikai író
60 éve halt meg Szentimrei Jenő erdélyi író
- 3 – 100 éve született Ovidiu Drimba román irodalomtörténész
280 éve halt meg George Lillo angol író
350 éve halt meg Esteban Manuel de Villegas spanyol költő
- 4 – 310 éve halt meg Jean-François Regnard francia író
30 éve halt meg Georges Simenon belga író
450 éve halt meg Bernardo Tasso olasz író
- 5 – 120 éve született Tellosz Argasz görög költő
- 6 – 200 éve született Nicolae Filimon román író
290 éve született Moses Mendelssohn német filozófus
150 éve született Felix Salten osztrák író
- 7 – 250 éve született Karoline Pichler osztrák író
80 éve született Vásárhelyi Géza erdélyi író
- 8 – 545 éve született Lodovico Ariosto olasz költő
80 éve halt meg Hevesi Sándor irodalomtörténész
- 9 – 250 éve született Ivan Petrovics Kutljarovszikij ukrán költő
- 10 – 140 éve született Bruno Cicognani olasz író
- 11 – 60 éve halt meg Bölöni György magyar kritikus
210 éve halt meg Horányi Elek irodalomtörténész
40 éve halt meg Agostinho Neto angolai költő
- 12 – 145 éve halt meg François Guizot francia történész
100 éve született Imreh István erdélyi történész
150 éve halt meg Costache Stamati román író
- 13 – 80 éve halt meg Olav Duun norvég költő
130 éve született Pierre Reverdy francia költő

- 14 – 250 éve született Alexander von Humboldt német tudós
160 éve született Tadeusz Zielinski lengyel filológus
- 15 – 230 éve született James Fenimore Cooper amerikai író
210 éve született Ludwig Preller német filológus
- 16 – 45 éve halt meg Urbán Ernő magyar író
- 17 – 840 éve halt meg Hildegard von Bingen német költő
160 éve született Lázár René Sándor költő
- 18 – 310 éve született Samuel Johnson angol író
- 19 – 430 éve halt meg Jean-Anoine de Baif francia költő
245 éve született Giuseppe Mezzofanti olasz történész
- 20 – 250 éve született Vilele Barbosa brazil költő
95 éve született Dumitru Mircea román író
- 21 – 200 éve született Mirco Borzic horvát író
- 22 – 110 éve született Martti Larni finn író
480 éve halt meg Nanak Guru indiai költő
- 23 – 80 éve halt meg Sigmund Freud osztrák tudós
- 24 – 40 éve halt meg Ignác Rózsa magyar író
- 25 – 150 éve született Aldásy Antal irodalomtörténész
- 26 – 290 éve született Michael Denis osztrák költő
130 éve született Martin Heidegger német filozófus
320 éve született Hermányi Dienes József író
110 éve halt meg Thaly Kálmán költő
- 27 – 100 éve született Derzsi Sándor erdélyi költő
120 éve született Dimitar Talev bolgár író
- 28 – 230 éve született Charles-Victor d'Arlincourt francia író
160 éve született Békefi Antal író
- 29 – 120 éve született Ion Muslea román folklorista
190 éve halt meg Vitkovics Mihály író
- 30 – 160 éve született Benedek Elek író
140 éve született Johan Petter Falkberget norvég költő
? – 330 éve született Samuel Richardson angol író

Pletyka

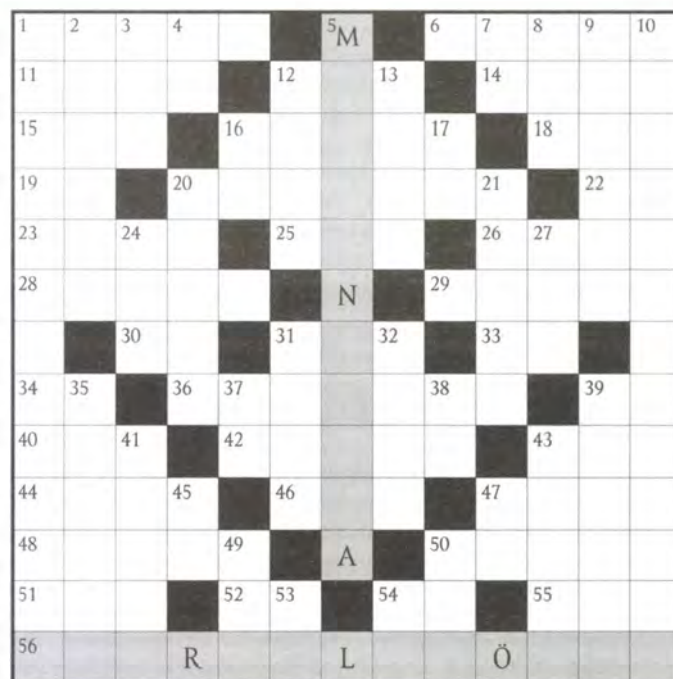
A dőre beszélgetések ...

A fősorok Erasmus fenti gondolatának a folytatását rejtik.

VÍZSZINTES: 1. Torok és malom része is. 6. Párkány folyója. 11. ... Montand; néhai francia színész, énekes. 12. Kupagyőztesek Európa-Kupája, röviden. 14. Orosz autómárka. 15. Vonalkód-rendszer. 16. Világnyelv. 18. Bonyodalom, galiba. 19. Vállalati forma, röviden. 20. Egy napon született testvérek. 22. A nobélium vegyjele. 23. Szószit eszik. 25. Vörös, németül. 26. Óír rovásírás. 28. Kazuális. 29. ... Nin; amerikai író. 30. A germánium vegyjele. 31. Pénzkiadó bankautomata. 33. Görögország autójele. 34. Zenithatárok! 36. Személyi adatokat tartalmazó kis kártya. 39. Kettőnk közül nem én. 40. Sapiienti ...; a bölcsnek elegendő (latin). 42. Ordít, üvölt. 43. Terület, röviden. 44. Ige fajtája. 46. Eredeti sí! 47. Réteg izzó acélon. 48. Szórványos női név. 50. Ásatáskor kerül elő.

51. Idegen művészet! 52. Csendes rév! 54. Szintén ne. 55. Gyeplő, tájszóval. 56. A folytatás befejezése.

FÜGGŐLEGES: 1. Szép időben hallatszik az óvoda udvaráról. 2. Új híd ünnepélyes átadása. 3. Vese, latinul. 4. Az arzén vegyjele. 5. A folytatás kezdete. 7. Az alumínium vegyjele. 8. Rács mögött ül. 9. Török város lakója. 10. Szülő elfogult imádata a gyereke iránt. 12. Gyomai nyomdászcsalád. 13. Egyiptomi keresztény. 16. Csak félig! 17. Éneklő szócska. 20. Ezen a helyen (népies). 21. Ruhacafat. 24. Költői napszak. 27. Nagy felhajtás. 31. Rara ...; ritka madár (latin). 32. Becézett Melinda. 35. Pléd, pokróc. 37. Tuskófesztő eszköz. 38. Áttört gát! 39. A Tiberis mai neve. 41. Aludj el, kisbaba! 43. Beépítetlen házhely. 45. Némán esdől! 47. A rénum vegyjele. 49. Angyalrang! 50. Titkon figyel. 53. Vesd össze!, röviden. 54. A szkandium vegyjele.

A Helikon 2019/15-ös számában közölt Plautus mon-dása című rejtvény megfejtése: Szárnyak nélkül nem könnyű repülni.

R.T.

TÁMOGATÓINK:

TÁMOGATÓINK:

TÁMOGATÓINK:

Proiect realizat cu sprijinul Primăriei și Consiliului local Cluj-Napoca. Kiadványunkat Kolozsvár Polgármesteri Hivatala és Városi Tanácsa is támogatja. Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii și Identității Naționale. Kiadványunk a Kulturális és Nemzeti Identitás Minisztériumának támogatásával jelenik meg.

TÁMOGATÓINK:

Alapító főszerkesztő:
SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztő:
KARÁCSONYI ZSOLT

Főmunkatárs:
EGYED EMESE
KIRÁLY LÁSZLÓ
SZŐCS ISTVÁN

Szerkesztőség:
DEMETER ZSUZSA: kritika
HORVÁTH ELŐD BENJÁMIN: Pavilon 420, Artefaktum
PAPP ATTILA ZSOLT: film, interjú

LÁSZLÓ NOÉMI: vers, műfordítás
ANDRÉ FERENC: honlap
RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

Lapterv: ÁRKOSSY ISTVÁN; Számítógépes tördelés: FAZAKAS BOTOND; nyomtatja a Misztótfalusi Kis Miklós református sajtóközpont